

TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK
AYRIMCILIK ve
HAK İHLALLERİ

AYRIMCILIK İZLEME PLATFORMU

TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK
AYRIMCILIK VE HAK İHLALLERİ
2011 YILI İZLEME RAPORU

EŞİD YAYINLARI NO: 2

ISBN

978-605-87314-1-7

YAYINA HAZIRLAYANLAR

MAHİR IŐIK
NEJAT TASTAN
NURCİHAN TEMUR
ÖZLEM KARA
SİNEM MISIRLIOĞLU

EŞit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. HamalbaŐı Sokak
No:22/9 Beyoğlu İstanbul
Tlf: 0 212 293 6377
www.esithaklar.org
email: esithaklar@gmail.com

Bu rapor, National Endowment for Democracy (NED) finansmanı ile yayınlanmıŐtır

Basım
Odak Ofset Matbaacılık
GMK Bulvarı 32/C Demirtepe Ankara
Tel: 312 230 02 49 Faks: 312 229 34 33

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	4
1. GİRİŞ	5
2. METODOLOJİ VE TANIMLAR	5
3. TÜRKİYE'DE ENGELLİLİK VE ENGELLİLER	7
2011 YILI ENGELLİLERE YÖNELİK HAK İHLALLERİ	9
4. BMEHS Bakımından 2011 Yılında Engelliler	10
4.1. Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik.....	10
4.2. Türkiye Mevzuatında Ayrımcılık Yasağı Düzenlemeleri	10
4.3. Türkiye Mevzuatında Engelliler Açısından Ayrımcılık İçeren Düzenlemeler	13
4.4. Türkiye Mevzuatında Engelliler Açısından Pozitif Ayrımcılık Düzenlemeleri	14
4.5. Engelliler ve Ayrımcılık.....	15
4.6. Erişilebilirlik.....	17
4.7. Yaşama Hakkı.....	20
4.8. Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar.....	23
4.9. Adalete Erişim	23
4.10. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği.....	24
4.11. İşkence, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama	26
4.12. Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama.....	28
4.13. Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma	33
4.14. Eğitim	35
4.15. Sağlık.....	39
4.16. Rehabilitasyon ve Rehabilitasyon.....	41
4.17. Çalışma ve İstihdam	42
4.18. Siyasal Ve Toplumsal Yaşama Katılım.....	46
4.19. İstatistikler ve Veri Toplama	48
5. ÖNERİLER	51
EK 1: Raporu Hazırlayan Sivil Toplum Örgütleri Listesi	52

KISALTMALAR

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	AİHM
Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı	ÖZİDA
Birleşmiş Milletler	BM
BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	BMEHS
Devlet Memurları Kanunu	DMK
Devlet Personel Başkanlığı	DPB
Eşit Haklar İçin İzleme Derneği	ESHİD
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	İBB
İş Kanunu	İK
Milli Eğitim Bakanlığı	MEB
Milli Eğitim Temel Kanunu	METK
Sağlık Uygulama Tebliği	SUT
Sivil Toplum Örgütü	STÖ
Türk Ceza Kanunu	TCK
Türkiye Büyük Millet Meclisi	TBMM
Türkiye Sakatlar Derneği	TSD
Yüksek Seçim Kurulu	YSK

1. GİRİŞ

Bu rapor Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD) koordinasyonunda farklı tematik alanlarda çalışma yürüten Ayrımcılık İzleme Platformu üyesi 21 sivil toplum örgütü (STÖ) tarafından hazırlanmıştır.¹

İzleme Platformu, Türkiye’de farklı tematik alanlara ilişkin sistematik izleme yaparak yıllık raporlar hazırlamaktadır. 2011 yılında etnik köken ve engellilik temelinde ayrımcılık ve hak ihlalleri raporları hazırlanmıştır. Platform, yıllık izleme raporlarını Türkiye kamuoyu ve ilgili kamu otoritesi yanında uluslararası kamuoyu ile de paylaşacaktır. Yıllık raporlar aynı zamanda STÖ raporu olarak Birleşmiş Milletler’in (BM) ilgili sözleşme komitelerine sunulacaktır.

Bu rapor 2011 yılına ilişkin, engelli bireylere yönelik ayrımcılık ve hak ihlallerini kapsamaktadır.

Engelli bireylerin hakları sorunu bir insan hakları sorunudur. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de engelli bireyler temel haklardan yararlanmada ayrımcılıkla karşılaşmaktadır.

Raporun hazırlanmasındaki amaç engelli bireylere yönelik ayrımcılık ve hak ihlallerinin görünür kılınması yoluyla farkındalık yaratmak ve yasama/yürütme otoritesinin engelliler alanındaki politika ve uygulamalarının insan hakları ve fırsat eşitliği temeline oturtulmasına katkıda bulunmaktır.

İzleme Platformu olarak raporumuzda yer alan bilgilerin sadece ulaşabildiğimiz verilerden oluştuğunun altını çizmek istiyoruz, Türkiye’de yaşayan tüm engelli bireyleri, uğradıkları ayrımcılık ve hak ihlalleri karşısında yasal yolları kullanmaya ve bu bilgileri platformumuz ile paylaşmaya çağırıyoruz.

2. METODOLOJİ VE TANIMLAR

Türkiye’de engellilere yönelik ayrımcılık ve hak ihlalleri 2011 yılı raporu 01.01.2011-31.12.2011 tarihleri arasında kapsamaktadır.

Rapor hazırlık aşamasında;

Türkiye yasal mevzuatı, yaygın/yerel medyaya yansıyan haberler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları taraması yapılmıştır. Ayrıca İzleme Platformu üyesi STÖ'lere yapılan başvurular, yargı organlarına intikal eden şikayet ve davalar, resmi istatistikler, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) verilen yazılı soru önergeleri ile kanun teklif ve tasarıları ve engellilik ile ilgili alan araştırmalarından yararlanılmış ve ilgili resmi kurum ve kuruluşlara bilgi edinme başvurularında² bulunulmuştur. Bilgi edinme başvuruları ESHİD üyeleri tarafından yapılmıştır.

¹ Raporu hazırlayan İzleme Platformu üyesi sivil toplum örgütleri için bkz. EK 1

² Bilgi edinme başvuruları ESHİD üyeleri tarafından yapılmıştır.

Vakaların toplanması ve önerilerin oluşturulmasında, kişisel bilgilerin gizliliğine ve ayrımcılık yasağı ilkelerine riayet edilmiş, engelli mağdurlar arasında engellilik türü, ırk, ten rengi, cinsiyet, cinsel kimlik, etnik köken, dil, din, yaş, siyasi düşünce, sosyal statü, mülkiyet vb. hiçbir temelde ayrımcılık yapılmamıştır.

Raporda, **BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme** (BMEHS) temel alınmış olmakla birlikte, ilgili diğer insan hakları sözleşmelerinden de yararlanılmıştır.

BMEHS 1. maddesinde engelli kavramına aşağıdaki tanım yapılmakla birlikte;

“Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.”³

Sözleşmenin giriş kısmında kavrama ilişkin yapılan,

e) Engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul ederek,⁴

belirlemesi ile, kamusal yaşamın örgütlenme biçimlerinin içermesi kapasitesi, yarattığı çevresel koşullar ve tutumların engelliliğin kapsamını oluşturduğu saptamasında bulunmaktadır. Bu saptama ile engellilik kişiye bağlı bir olgu olmaktan çıkmakta ve kamusal yaşamın örgütlenme biçimlerinin bireyi “sınırlandırma” niteliği engelli tanımının belirleyicisi olmaktadır.

İlgili diğer tanımlar ise sözleşmenin 2 maddesinde yapılmıştır;

“İletişim” erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçem ve araçlarla gerçekleşen iletişimi içermektedir;

“Dil” sözlü dili, işaret dilini ve sözlü olmayan diğer dilleri kapsamaktadır;

“Engelliliğe dayalı ayrımcılık” siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar.

“Makul düzenleme”, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.”⁵

³ BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Md. 1.

⁴ BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme giriş metni, e bendi

⁵ BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Md 2

3. TÜRKİYE'DE ENGELLİLİK VE ENGELLİLER

Başbakanlık Özürsümler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında yapılan özürsümler araştırması⁶ bulgularına göre Türkiye nüfusunun %12.29'u engellidir. Bu orana göre, Türkiye'de yaklaşık 8.500.000 kişi engelli olarak yaşamını sürdürmektedir. Rakamlara süreğen hastalıkları bulunan kişiler dahildir.

Araştırmaya verilerine göre "ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürsümlerin oranı %2.58 iken (yaklaşık 1.8 milyon) süreğen hastalığı olanların oranı ise % 9.70'dir(Yaklaşık 6.6 milyon)" dur. Yine araştırmanın cinsiyet dağılımı verileri aşağıdaki gibidir.

Toplam özürsümlü nüfus			Ortopedik, görme , işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürsümlü nüfus			Süreğen hastalığa sahip olan nüfus		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
12.29	11.10	13.45	2.58	3.05	2.12	9.70	8.50	11.33

Türkiye'de engellilik sınıflandırılması, Özürsümlük Ölçütü Sınıflandırması ve Özürsümlere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre yapılmaktadır. Sağlık raporlarında belirlenen "özür oranları" engelli bireylerin pozitif ayrımcı düzenlemelerden yararlanması konusunda belirleyicidir.

Ancak sağlık raporları konusunda tam bir standart henüz yakalanamamıştır. Aynı durumda bulunan kişilere, farklı illerde hatta aynı il sınırları içindeki farklı sağlık kuruluşlarında farklı "özür oranı" tespitleri yapılan raporlara rastlanmaktadır.

Türkiye'de 2005 yılında kabul edilen Özürsümler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun engelliler ile ilgili temel kanundur.

Kanun sözleşmenin aksine, engellilere hak sahibi öznelere olarak bakmayan aksine engellilere Türkiye'de devletin temel bakışı olan "korunmaya ve yardıma muhtaç kişiler" olarak algılayan bir arka plana sahiptir. Kanunda yapılan engelli tanımı bu bakış açısını çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Kanun;

"Madde 3-

Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Özürsümlü: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi,"⁷ engelli olarak tarif etmektedir.

⁶ <http://www.ozida.gov.tr/arastirma/oztemelgosterge.htm>

⁷ <http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/245/2.2>

Kanundaki bu tanım sözleşmenin aksine engelliliği bireye bağlı bir olgu olarak kabul etmektedir. Türkiye mevzuatında engellilere ilişkin özürlü, sakat, sağır vb. farklı nitelemeler kullanılmaktadır. Mevzuatın dili ve tanımlar sözleşmenin diline ve ruhuna aykırılık taşımaktadır.

Kanundaki tanıma kaynaklık “korunmaya ve yardıma muhtaç kişiler” algısı toplum tarafından da paylaşılmakta ve engellilere karşı temel tutumu belirlemektedir. Devlet ve toplum tarafından paylaşılan bu algı çoğunlukla engellilerin maruz kaldıkları ayrımcılığa da kaynaklık etmektedir.

Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) tarafından 2009 yılında Türkiye genelinde 4144 kişiyle yapılan Toplum Özürölülüğü Nasıl Anlıyor Temel Araştırması⁸ bulgularına göre;

Özürölü dendiğine aklınıza ne geliyor sorusuna en yüksek cevap oranı ile katılımcıların %24.2’si, yardıma muhtaç kişi,

Aşağıdaki özürölülerden hangisiyle evlenmek istemezsiniz sorusuna katılımcıların 50.3’ü, hiçbirisiyle cevaplarını vermiştir.

Prof. Dr. Esra Burcu tarafından yapılan “Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği”⁹ araştırmasında katılımcılara “toplumdaki engelli bireyler hakkında ne düşünüyorsunuz/ onları birey olarak nasıl tanımlıyorsunuz?” açık uçlu sorusuna katılımcıların %39.4’ü “Acınacak haldedirler, devamlı ilgi ve yardıma ihtiyaçları vardır” şeklinde cevap vermiştir.

Yine Ayfer Gürdal Ünal’ın ‘*Türk Çocuk Edebiyatında Engellilerin Temsili, 1969-2009’ isimli tez çalışması çocuk edebiyatında engellilere bakışın 40 yılda pek de değişmediğini gösterdi. 1969- 2009 tarihleri arasında incelenen 40 öykü, roman, masaldan sadece 3’ünde engelli diğer bireylerle eşit olarak görülüyor ve olaylar onun gözünden yazılıyor.*

.....
İncelenen kitaplarda ilk kalıp tip, engellinin acıklı ve acınacak biri olarak temsil edildiği anlatılır. Engellinin kötücül olarak çizildiği, yük olarak görülen, tecrit edilmiş olarak gösterilen eserler mevcut.”¹⁰

Türkiye, BMEHS’ye imza ve onay sürecini 28.10.2009 tarihinde tarihinde tamamlamıştır. Sözleşme Türkiye açısından bu tarihten itibaren yürürlüktedir. Ancak Türkiye Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü henüz onaylamamış ve sözleşmenin iç hukuka aktarılması konusunda gerekli düzenlemeleri henüz yapmamıştır.

⁸<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/652/Toplum+Ozurlulugu+Nasil+Anliyor+Arastirmasi>

⁹<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/2011281EsraBurcu.pdf>

¹⁰<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1073129&CategoryID=77>

2011 YILI ENGELLİLERE YÖNELİK HAK İHLALLERİ

İHLALLER	İHLAL SAYISI	YAŞAMINI YİTİREN KİŞİ SAYISI
YAŞAM HAKKI	16	15
İHMAL	12	11
SALDIRI/ŞİDDET	4	4
ADALETE ERİŞİM	1	
TUTUKLAMA	1	
KİŞİ ÖGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİ	10	
KAYIPLAR	10	
İŞKENCE, İNSANLIK DIŞI VE AŞAĞILAYICI MUAMELE VE CEZA	13	
İŞKENCE	3	
İNSANLIK DIŞI VE AŞAĞILAYICI MUAMELE VE CEZA	10	
SÖMÜRÜ, ŞİDDET VEYA İSTİSMAR	24	
CİNSEL İSTİSMAR	3	
TECAVÜZ	15	
CİNSEL TACİZ	3	
ŞİDDET	1	
DİĞER İSTİSMAR	2	
AYRIMCILIK YAPILMAMASI VE EŞİTLİK	9	
EĞİTİM	5	
İSTİHDAM	5	
SAĞLIK	3	

NOTLAR:

- 1-TABLODAKİ VERİLER TESPİT EDEBİLDİĞİMİZ VAKALARA DAYANMAKTADIR. HİÇBİR BİÇİMDE 2011 YILINDAKİ TÜM İHLALLERİNİ YANSITMAMAKTADIR.
- 2- YAŞAM HAKKI İHLALLERİNDE HAYATLARINI KAYBEDENLERİN 14'Ü ZİHİNSEL ENGELLİDİR.
- 3- SÖMÜRÜ, ŞİDDET VEYA İSTİSMAR BAŞLIĞINDAKİ TÜM VAKALAR ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERLE İLGİLİDİR.

4. BMEHS Bakımından 2011 Yılında Engelliler¹¹

4.1. Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik

BMEHS, gerek giriş metnindeki tespitlerde, gerekse haklara ilişkin madde içeriklerinde ayrımcılığın önlenmesine vurgu yapmaktadır. Sözleşme mevcut durumda engelli bireylerin, engellilere yönelik ayrımcılık yanında (ve bazı durumlarda birlikte) ırk, ten rengi, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikir, ulusal, etnik veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum, yaş veya başka bir statü bakımından birçok nedene dayalı ayrımcılıkla da karşı karşıya kaldığını kabul etmektedir.

Sözleşme, engellilerin bütün dünyada temel hak ve özgürlüklere eşit erişim olanaklarından yoksun olmaları gerçeğinden yola çıkmakta ve engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığın önlenmesini ve engellilerin insan haklarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye mevzuatında ise ayrımcılık karşıtı düzenlemeler, çoğunlukla genel eşitlik düzenlemeleri olmaktan öteye geçmemektedir. Son on yıl içinde çeşitli kanunlara eklenen ayrımcılık karşıtı hükümler ise, tüm ayrımcılık temellerine vurgu yapılmaması, ayrımcılık tanımlarına yer verilmemesi, ispat yükünün yer değiştirmesi ilkesine uyulmaması, yaptırımların yeterli olmaması ve bağımsız izleme mekanizmalarının oluşturulmaması nedeniyle ayrımcılığı ortadan kaldırmaktan uzaktır.

4.2. Türkiye Mevzuatında Ayrımcılık Yasağı Düzenlemeleri

Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı maddesi

"MADDE 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 12/9/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 12/9/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz....."¹²

şeklinde. Anayasa'nın 10 maddesinde sayılan ayrımcılık temelleri arasında, başka ayrımcılık temelleri gibi (etnik köken, cinsel yönelim, yaş gibi) engellilik de bulunmamaktadır. 2010 yılında maddeye eklenen fıkra ile sadece engellilere yönelik sadece pozitif ayrımcılık düzenlemeleri için hukuksal dayanak yaratılmıştır, düzenleme bu haliyle devlete herhangi bir yükümlülük yüklememektedir. Oysa 2004 yılında maddeye eklenen "kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" cümlesi ile devleti cinsiyet eşitliği konusunda yükümlü kılmaktadır.

5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,

"Madde 4- a) Devlet, insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, özürlülerin ve özürlülüğün her tür istismarına karşı sosyal politikalar geliştirir.

¹¹ Bu bölümde 2011 yılında ulaşılabildiğimiz verilerle ilgili haklar ele alınacaktır.

¹² <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>

Özürölüler aleyhine ayrımcılık yapılamaz; ayrımcılıkla mücadele özürölülere yönelik politikaların temel esasıdır.”

Aynı kanunun 14 maddesi ise;

“istihdam

Madde 14- İşe alımda; iş seçiminden, başvuru formları, seçim süreci, teknik değerlendirme, önerilen çalışma süreleri ve şartlarına kadar olan safhaların hiçbirinde özürölülerin aleyhine ayrımcı uygulamalarda bulunulamaz.

Çalışan özürölülerin aleyhinde sonuç doğuracak şekilde, özrüyle ilgili olarak diğer kişilerden farklı muamelede bulunulamaz.”¹³ şeklindedir.

4857 sayılı İş Kanunu (İK);

Kanunun “eşit davranma ilkesi” başlıklı 5. maddesi;

“İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. ...

İş ilişkisinde veya sona ermesinde yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davranıldığında işçi, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun bırakıldığı haklarını da talep edebilir. 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 31 inci maddesi hükümleri saklıdır.

20. madde hükümleri saklı kalmak üzere işverenin yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davrandığını işçi ispat etmekle yükümlüdür. Ancak, işçi bir ihlalin varlığı ihtimalini güçlü bir biçimde gösteren bir durumu ortaya koyduğunda, işveren böyle bir ihlalin mevcut olmadığını ispat etmekle yükümlü olur.”¹⁴

şeklindeir. 5. madde çalışma yaşamında ayrımcılığın açıkça yasaklandığı ilk düzenlemedir. Aynı zamanda maddenin gerekçesinde yer alan dolaylı ve doğrudan ayrımcılık tanımlamaları ilk kez Türkiye hukukuna girmiştir. Maddede ispat yükü esas olarak işçiye yüklenmiş olmasına rağmen, “işçi bir ihlalin varlığı ihtimalini güçlü bir biçimde gösteren bir durumu ortaya koyduğunda, işveren böyle bir ihlalin mevcut olmadığını ispat etmekle yükümlü olur” ifadesi ile “şartlı olarak” ispat yükünün yer değiştirmesini de düzenlemiştir.

Düzenleme, iş ilişkisinde ve sona ermesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. Bununla beraber yaş, etnik köken, cinsel yönelim gibi engellilik de maddede ayrımcılık temelleri arasında sayılmamaktadır.

Yine düzenlemede yer alan “iş ilişkisi ve sona ermesinde” lafzı , işe başvuru ve alım sürecini kapsam dışında bırakmaktadır. Oysa ayrımcı pratiklerin önlenmesi için işe başvuru/alım sürecinin de kapsama dahil edilmesi gerekmektedir.

Yasama organının, 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Özürölüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile birçok kanunda

¹³ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

¹⁴ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

değişiklik yapmış olmasına rağmen, İK'nın 5. maddesini işe alım süreçlerini kapsayacak şekilde değiştirmemesini anlamak mümkün değildir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (DMK)

Kanunun, "Tarafsızlık ve Devlete Bağlılık" başlıklı 7. maddesinde devlet memurlarının "görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım..." yapamayacakları hükmü mevcuttur.

Düzenlemede kamu hizmetlerinde yararlanıcılar açısından ayrımcılığı yasaklamaktadır. Maddede yine yaş, etnik köken, cinsel yönelim ve engellilik ayrımcılık temelleri arasında zikredilmemektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'nın "Ayrımcılık" başlıklı 122. maddesi;

"Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürlülük, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;

a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hallerde birine bağlayan,

b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,

c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen,

*Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir."*¹⁵

şeklindedir.

TCK'daki bu düzenleme mal ve hizmetlerin erişimin engellenmesi ve ekonomik faaliyetlerle sınırlıdır. Maddede engellilik, yaş, cinsel yönelim ve etnik köken ayrımcılık temelleri arasında sayılmamıştır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (METK)

Ayrımcılık karşıtı düzenlemeler ise kanunun 4. ve 8. maddesinde yapılmıştır.

4. maddede "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz"

8. maddede ise "Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır" hükümleri mevcuttur.

METK'nun 4. maddesindeki ayrımcılık yasağı düzenlemesinde başka ayrımcılık temelleriyle beraber (örneğin etnik köken, cinsel yönelim vb.) yanında engellilik de sayılmamaktadır.

Yine, Anayasa'nın 90 maddesinde

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların

¹⁵ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”¹⁶

hükmü bulunmasına rağmen yargı uygulamaları ve mahkeme kararlarında insan hakları sözleşmelerinin dikkate alınma oranı son derece azdır.

4.3. Türkiye Mevzuatında Engelliler Açısından Ayrımcılık İçeren Düzenlemeler

Türkiye mevzuatında engelliler açısından doğrudan ayrımcılık içeren düzenlemeler yanında, ayrımcılığın açık olarak tanımlanmaması yanında ayrımcılık karşıtı düzenlemelerde engelliliğin ayrımcılık temelleri arasında zikredilmemesi de ayrımcı pratikler için zemin yaratmaktadır.

Türkiye mevzuatında engelliler açısından doğrudan ayrımcı hükümler özellikle mesleklerin düzenlendiği kanunlarda yer almaktadır.

2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu,

“Adayların nitelikleri :

Madde 8 – Adaylığa atanabilmek için :

.....

g) Hakimlik ve savcılık görevlerini sürekli olarak yurdun her yerinde yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya sakatlığı, alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşma ve organlarının hareketini kontrol zorluğu çekmek gibi özürlü durumları bulunmamak,”¹⁷

şeklinde. Maddede ile hakim ve savcı olabilmek için gerekli koşulları düzenlemektedir. Düzenlemede engellilik yanında “alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşma ve organlarının hareketini kontrol zorluğu çekmek gibi özürlü durumları bulunmamak” cümlesi le meslekle ilgili objektif kriterler yerine her kişi, zaman veya kültürde farklı olabilecek bir duruma vurgu yapılmıştır. Düzenleme bu haliyle engelliler açısından doğrudan ayrımcılık içermektedir.

5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu,

“Oda ve borsa genel sekreteri (1)

Madde 74- Odalar ve borsaların işlerini yürütmek üzere bir genel sekreter görevlendirilir. Genel sekreterin aşağıda belirtilen nitelikleri haiz olması gerekir:

...

e) Görevini devamlı yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak.”¹⁸

şeklinde. Maddede oda ve borsa genel sekreteri olacakların nitelikleri düzenlemektedir ve madde engelliler açısından doğrudan ayrımcılık içermektedir.

¹⁶ http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf

¹⁷ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

¹⁸ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

Yine Kadın Konukevleri Yönetmeliğinin 9. maddesinin¹⁹ d, e ve g bendindeki hükümler engelli kadınlar için doğrudan ayrımcılık içermektedir.

Bu yönetmelik belediyeler tarafından kurulan kadın sığınma evlerinin işleyişine ilişkin belgelere de kaynaklık etmektedir.

Örneğin; Ödemiş Belediyesi Kadın Sığınmaevi İç Hizmet Yönergesi'nin 9. maddesinin²⁰ ç, d ve f maddeleri aynı ayrımcı düzenlemeyi içermektedir.

4.4. Türkiye Mevzuatında Engelliler Açısından Pozitif Ayrımcılık Düzenlemeleri

Pozitif ayrımcılık, haklardan yararlanmada fiili eşitlik sağlamak amacıyla ve eşitlik sağlanıncaya kadar dezavantajlı gruplar lehine yapılan düzenlemelerdir. Bir hakkın herkes tarafından kullanılmasına ilişkin düzenlemeler pozitif ayrımcılık olarak nitelenemez. Genel olarak Türkiye'de kamu otoritelerinde genel olarak pozitif ayrımcılık konusunda bir kafa karışıklığı mevcuttur. Kamu otoriteleri hakların eşit kullanımına ilişkin düzenlemeleri de pozitif ayrımcılık olarak kabul etmektedir.

Engellilerle ilgili pozitif ayrımcılık düzenlemelerine en çok iş ve vergi kanunlarında rastlanmaktadır.

4857 Sayılı İK'nun 30 maddesinde engelliler için kota uygulaması yanında, engelli işçi çalıştırılması durumunda işveren sigorta paylarının hazine tarafından karşılanması ve işten ayrılmış engelli işçilerin işe yeniden dönüşü ile ilgili pozitif düzenlemeler yer almaktadır.

Madde düzenlemesi;

“özürlü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu (1)

Madde 30 – (Değişik : 15/5/2008-5763/2 md.)

İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç özürlü, kamu işyerlerinde ise yüzde dört özürlü ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır.

.....

Yer altı ve su altı işlerinde özürlü işçi çalıştırılmaz ve yukarıdaki hükümler uyarınca işyerlerindeki işçi sayısının tespitinde yer altı ve su altı işlerinde çalışanlar hesaba katılmaz.”²¹

şeklindedir.

¹⁹ d)Ruh sağlığı bozuk olan kadınlar,

e) Zihinsel özürlü kadınlar,

g) Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlılar, beden fonksiyonlarında, günlük yaşama faaliyetlerini bağımsız yapmalarına engel olacak düzeyde özürü olanlar, bulaşıcı ve sürekli tıbbi tedaviyi gerektiren ağır hastalığı olanlar ve benzeri özel ve sürekli bakıma ihtiyacı olan kadınlar.

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/kadin_konukevleri_yonetmeli2.pdf

²⁰ ç) Ruh sağlığı bozuk olan kadınlar,

d) Zihinsel özürlü olan kadınlar,

f) Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlılar, işini yapmaya engel özürlü olan kadınlar,

http://www.odemis.bel.tr/mevzuat/yonetmelikler/Kadin_Siginma_Evi.pdf

²¹ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

657 Sayılı DMK'nun 53. maddesi de kamu kurum ve kuruluşlarının çalıştırdıkları personel sayısının %3'ü oranında engelli personel çalıştırmalarını düzenlemektedir. Maddede istihdam edilecek engelli personel sayısının belirlenmesinde dolu kadrolar üzerinden hesaplanması ve yurtdışı kadroların hesaplama dahil edilmeyeceği de hüküm altına alınmıştır.

İK ve DMK'nun engelli kotasıyla ilgili düzenlemelerindeki bir nokta kanun koyucunun kafa karışıklığını göstermesi açısından dikkate değerdir.

İK'nın 30 maddesindeki kotaya ilişkin hesaplamada, yer ve su altı işlerinde çalışanlar hesaplama dışında bırakılmıştır, DMK'nında ise yurtdışı kadrolar hesaplama dışıdır.

Yer ve su altı işlerinde engellilerin çalıştırılmaması pozitif bir yaklaşıma denk düşmektedir. Oysa yurtdışı kadroların hesaplama dışında bırakılmasını anlamak mümkün değildir.

4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun 7. maddesinde taşıt alımlarında engellilere yönelik muafiyet, **3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17. maddesinde** engellilerin eğitim ve meslekleri ile günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş metaller için istisna, **193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda** engelliler ve bakmakla yükümlü oldukları engelli bireyler bulunan kişiler için indirim ve istisna ve son olarak **5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda** erken emekliliğe ilişkin düzenlemeler pozitif ayrımcılık hükümleri olarak mevzuatta yer almaktadır.

4.5. Engelliler ve Ayrımcılık

Engellilere yönelik ayrımcılıkla ilgili iki genelleştirme yapmak olanaklıdır. Birincisi kamu otoritesi ve toplumda egemen olan “yardım ve acıma” tutumu dolaylı yada doğrudan ayrımcılığın üstünü örtmektedir. İkincisi ise ayrımcı pratikler ve ayrımcılığın önlenmesi konusunda engelliler, engelli aileleri ve kamu görevlileri arasında farkındalık düzeyi düşüktür. Bu durum engellilere yönelik ayrımcılığın boyutlarını, görünür olmasını ve ayrımcılık vakalarının yargıya taşınmasını önlemektedir.

Yapılan bütün alan araştırmalarının ve istatistiki verilerin karşılaştırılmasından elde edilen sonuçlarla, engelliler ve ailelerinin medyaya da yansıyan anlatımları ise Türkiye’de engellilerin ve engelli ailelerinin dolaylı ve doğrudan ayrımcılıkla sıkça karşılaştıklarını göstermektedir. Verilere göre genel olarak kadın engelliler ile bazı engelli gruplarının daha fazla ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri’ne göre engellilerin cinsiyete göre okur yazarlık oranları aşağıdaki gibidir²² ve kadın engelliler aleyhine durumu ortaya koymaktadır.

---

²² <http://www.ozida.gov.tr/arastirma/oztemelgosterge.htm>

	Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus		Süreğen hastalığa sahip olan nüfus	
	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen
Erkek	28.14	71.86	9.78	90.22
Kadın	48.01	51.99	35.04	64.96

2010 yılında ÖZİDA tarafından yaptırılan “**Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Öçülmesi Araştırması**”²³ engellilere yönelik ayrımcılık konusunda yapılmış en kapsamlı araştırmadır. Araştırma, engellilik alanında çalışan toplam 533 dernek arasından seçilen 350 derneğe üye 1507 kişiyle yapılmıştır.

Araştırma bulgularına göre örneklem grubunun %80'i BMEHS'yi, %71.3'ü özürlülüğe dayalı ayrımcılıkla ilgili mevzuatı bilmemektedir. Bulgular, örneklem grubunun engelliler içindeki örgütlü grubu temsil eden dernek üyeleri oldukları gözönünde bulundurularak okunduğunda, daha çarpıcı hale gelmektedir.

Yine Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği) araştırmasında görüşülen kişiler yaşadıkları dışlama ve ayrımcılığı,

“Bazı akraba ve dostlar beni suçlar gibi bakıyorlar. Bir ceza gibi görüyorlar... Çocuğum özürlü diye dışlanıyor. ‘Beni sevmiyorlar anne’ diyor” (Baba serbest meslek sahibi, çocuğu zihinsel ve bedensel engelli).²⁴

“Etrafımızdaki insanlar, ‘siz bu çocukları sadece par almak için rehabilitasyon merkezine götürüyorsunuz. Sizininki özenti, ne gerek var yoksa’ dediler. Herkesin gözü bizim aldığımız bakıcı parasında. Bizim aldığımız parayı kıskanıyorlar. Alay ediyorlar. Üstümüze geliyorlar. Millet, ‘daha ne istiyorsunuz o kadar para alıyorsunuz’ diyorlar. Üç tane çocuk böyle, nasıl mutlu olabiliriz ki?” (Ev hanımı, zihinsel engelli üç çocuğu var)²⁵

şeklinde ifade etmişlerdir.

Diğer taraftan her yıl engelliler gününde yayınladıkları mesajlarda, engellilere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerektiğini ifade eden bakanlar, her siyasi partiden politikacılar, valiler ve belediye başkanları²⁶ bulunmasına rağmen Türkiye, taraf olduğu

²³ http://www.ozurluveyasli.gov.tr/upload/microsite/ayrimciliklamucadele/rapor_tum.pdf

²⁴ Engellilere Yönelik Toplumsal Algı Ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği) M. Aslan Siirt Üniversitesi, S. Şeker Siirt Üniversitesi

<http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/2011sosyalhaklar.pdf>

²⁵ Engellilere Yönelik Toplumsal Algı Ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği) M. Aslan Siirt Üniversitesi, S. Şeker Siirt Üniversitesi

<http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/2011sosyalhaklar.pdf>

²⁶ “AK Parti Mersin Milletvekili Ahmet Tevfik Uzun, '3 Aralık Dünya Engelliler Günü' nedeniyle yayınladığı mesajda, 'Engellilere ayırım yapılmamalıdır' dedi.”

<http://www.tarsusonline.com/politika/milletvekili-uzun-engellilere-ayrim-yapilmamali-h22042.html>

Taşucu Belediye Başkanı Yaşar Açıkbaş, engellilere ayırım yapılmamasını istedi.

<http://www.sonses.tv/haber-7542-.html>

insan hakları sözleşmeleri komitelerine sunduğu devlet raporlarında “ülkemizde ayrımcılık yoktur” söylemini sürekli tekrar eder durumdadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ayrımcılığı önlemek için etkili yasal düzenlemeler yapmak, erişilebilir ve etkin başvuru mekanizmaları kurmak, etkili ve bağımsız izleme kurumları oluşturmak yerine Birleşmiş Milletler Komiteleri ve Avrupa İnsan Hakları kurumlarında “Türkiye’de ayrımcılık yoktur” savunması yapması ayrımcılığı ortadan kaldırma iradesinin eksikliğini göstermektedir.

Yasama organı ve kamu otoritesinin, ayrımcılığı yok saymak yerine dezavantajlı tüm birey ve gruplar için etkili hukuksal güvenceler ve başvuru mekanizmaları yaratmaları gerekmektedir.

Ayrıca kamu otoritesi tarafından engelliler, engelli aileleri ve genel kamuoyu için BMEHS'nin gereği olarak bilgilendirme eğitimleri ve farkındalık oluşturma kampanyaları düzenlenmelidir.

Engellilerin raporlama döneminde karşılaştıkları ayrımcı uygulamalar, ilgili hak başlıkları altında raporlanmıştır.

4.6. Erişilebilirlik

Engellilerin, insan haklarından yararlanmasını etkileyen en temel sorun erişilebilirlik sorunudur. Kamusal mekanlar ve hizmetler çoğunlukla engellileri yok sayan bir bakış açısıyla planlanmakta ve sunulmaktadır. BMEHS'nin 9. Maddesi engellilerin erişilebilirliğinin artırılmasıyla ilgili yol gösterici bir perspektif sunmaktadır.

Madde kamusal alanlar, hizmetler, bilgi ve iletişime engellilerin erişimi konusunda taraf devletleri gerekli her türlü önlemi almak, erişilebilirlik standartları oluşturmak ve gelişmeleri izlemekle yükümlü kılmaktadır.

5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da, erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler mevcuttur.

*“Geçici Madde 2- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürülülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir.
Geçici Madde 3- Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özürülülerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürülüler için erişilebilir duruma getirilir.”²⁷*

Hayrünisa Gül “Belki eskiden olduğu gibi okyanus açıklarındaki adalarsa tecrit edilmiyorlar ancak hayatın standartları düzenlenirken ihtiyaçları dikkate alınmadığı için dört duvarla çevrili evlere mahkum ediliyorlar. Bu büyük bir haksızlık.”

<http://www.haberler.com/hayrunnisa-gul-iki-yillik-icinde-egitim-goren-2686761-haberi/>

Yozgat İl Genel Meclis Başkanı Ayhan Can, "Engellilere ayrımcılık yapılması değil, özenli davranılması ve onların özgüvenlerinin desteklenmesi için herkesin katkıda bulunması gereklidir" dedi.

<http://www.sorgungazetesi.com/engellilere-ozenli-davranin> haberi 4380.html

²⁷ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

şeklindedir. Bu düzenlemeler ilk bakışta BMEHS ile uyumlu olarak görünmesine rağmen, iki noktada sözleşmenin gereklerini karşılamamaktadır. Birincisi sözleşmenin 9 maddesinde “tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak” ifadesiyle hem tesislere hem hizmetlere erişim sağlamak kastedilmektedir. Oysa 5378 sayılı kanundaki düzenlemelerde yasa koyucu sadece tesisleri zikretmektedir. İkincisi ise, erişilebilirlik ile ilgili gelişmeleri izleme konusunda yasada herhangi bir düzenleme bulunmamasıdır.

Diğer taraftan, kanun hükümlerine uymayan kurum ve kuruluşlara yönelik herhangi bir müeyyide bulunmaması da önemli bir eksikliklerdir. Müeyyide eksikliği kurum ve kuruluşları erişilebilirlik düzenlemelerini yapma konusunda ertelemeci davranmaya sevk etmiştir. 5378 sayılı yasa erişilebilirlik düzenlemeleri için 7 yıllık bir süre tanınmıştır. Bu süre 07.07.2012 tarihinde sona erecektir. Buna rağmen, halen başta kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelere ait tesis ve binaları olmak üzere kamuya açık tesislerin çoğunluğu engellilerin erişimine uygun değildir.

“Engelli giremez!”²⁸, “engelli üst geçit”²⁹, “adana’da engelli ertan kurmuş, oturdukları apartmanda asansör olmadığı için 5. Kattaki evlerine babasının balkona kurduğu vinç sistemi sayesinde inip çıkabiliyor. Ertan babası sayesinde türkiye’deki şanslı engelliler arasında. Onbinlerce engelli ise evinden dışarı bile çıkamıyor.”³⁰, “Bartın’da gün boyu birçok sıkıntı yaşadıklarını belirten engelliler, özellikle yeni yapılan kamu binalarında bile asansör olmamasına tepki gösterdi.”³¹, “engelliler, belediyeleri dava etmeye hazırlanıyor”³² “Engelli turistler, engellilere yönelik tuvaletin olmamasından şikayetçi”³³ haberleri, raporlama döneminde erişilebilirlik ile ilgili medyaya yansıyan haberlerden bir kısmıdır.

Türkiye’de bakanlıklar kendilerine bağlı kamu kuruluşları binalarının kaç tanesinin engellilerin erişimine uygun olduğuna dair kesin rakamlar verememektedir.

Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin’in yanıtlaması istemiyle 02.02.2012 tarihinde verdiği yazılı soru önergesinde başka sorular yanında, Kamu kurum ve kuruluşlarının kaçının, yol, kaldırım, yaya geçitlerinin ne kadarının, yaya geçitleri, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel hizmet sunan umuma açık yerlerin ne kadarının engellilerin erişimine uygun hale getirildiğini sormuştur.

Önerge Fatma Şahin imzası ile,

“Kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlerin konuya ilişkin yükümlülüklerini farklı düzeyde yerine getirmiş olup, devam etmekte olan hazırlık süreci 07.07.2012 tarihi itibarıyla sona erecektir.”³⁴ şeklinde yanıtlanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı engellilerle ilgili kuruluşların bağlı olduğu bakanlıktır.

Raporun hazırlanma sürecinde Türkiye’deki 15 Büyükşehir Belediyesi Başkanlıklarına hizmet sundukları binaların engellilerin erişimine uygun olup olmadığı ve 2005 yılından beri kaç hizmet binasının erişime uygun hale getirildiği sorulmuştur.

²⁸ <http://www.cnnturk.com/2011/guncel/10/10/engelli.giremez/632526.0/index.html>

²⁹ <http://www.milligazete.com.tr/haber/engelli-ust-gecit-220489.htm>

³⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/19478831.asp>

³¹ <http://www.adanyehaber.com/haber/engelliler-engellileri-asmaya-calisiyor-45961.html>

³² <http://www.engelliler.net/engelliler-belediyeleri-dava-etmeye-hazirlaniyor/>

³³ <http://www.engelliler.net/engelli-turistler-engellilere-yonelik-tuvaletin-olmamasindan-sikayetci/>

³⁴ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-3956sgc.pdf>

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ulaşım koordinasyon kurulu “Söz konusu başvurunuzda belirtilen konularda rakam vermek şu an mümkün olmayıp, Büyükşehir Belediyesinin yaptığı uygulamaların yanı sıra ilçe Belediyeleri tarafından da uygulama yapmaktadır. Ancak standartlar henüz kesinleşmediğinden dolayı ortak bir yol bulunmamaktadır”³⁵ şeklinde, aynı belediyenin Emlak Müdürlüğü ise “Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personelini ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır.”³⁶ şeklinde cevap vermiştir. İBB’nin bilgi edinme başvurusuna verdiği cevaptan anlaşılan odur ki, İBB ve ilçe belediyeleri arasında ulaşım hizmetleriyle ilgili bir standart bulunmamakta ve İBB’nin hizmet binalarının engellilerin erişimine uygun olup olmaması kamuoyunu ilgilendirmemektedir!

Mersin Büyükşehir Belediyesi başvuru “Belediyemize ait 8 adet hizmet binası bulunmaktadır. Hizmet binalarımız engellilere uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır.”³⁷ Antalya Büyükşehir Belediyesi başvuru, “Belediyemiz mülkiyetinde bulunan hizmet binası sayısının ve bunlardan kaçının engellilerin ulaşımına elverişli olduğunun bildirilmesi isteminde bulunmaktadır. Söz konusu Belediyemiz mülkiyetinde 16 adet hizmet binası olup, bunların tamamı engellilerin ulaşımına elverişli durumdadır.”³⁸ şeklinde yanıtlamıştır.

Oysa Antalya’da yaşayan engelliler örneğin, Fen İşleri Müdürlüğü binası ile meclis toplantılarının da yapıldığı Kültür Salonu binalarının engellilerin erişimine uygun olmadığını ifade etmektedirler.³⁹ Büyükşehir belediye başkanlıklarına yapılan bilgi edinme başvurularına en net yanıt Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından verilmiştir ve aşağıdaki gibidir;⁴⁰

	TOPLAM	Engellilerin Kullanımına Uygun Olarak Yapılanlar	Engellilerin Kullanımına Uygun Tadilat Görmüş Olanlar	Engellilerin Kullanımına Uygun Olmayanlar
Toplu Taşıma Araçları				
Parklar ve Bahçeler				
Belediyeye Ait Binalar	9	1	3	5
Kültürel ve Sosyal Tesisler	1			1
Konutlar	277	259		18
Spor Tesisleri	13	6		7
Pazar Yerleri				
Sağlık Tesisleri				
Ticaret Merkezleri	4			4
Otoparklar	15	15		

³⁵ Cevap başvuruca email yoluyla iletilmiştir.

³⁶ Cevap başvuruca e posta olarak iletilmiştir.

³⁷ Mersin Büyükşehir Belediyesi’nin 14 Mayıs 2012 tarihli yanıtı, e posta ile başvuruca gönderilmiştir.

³⁸ Antalya Büyükşehir Belediyesi’nin yanıtı 30.04.2012 tarihinde e posta ile başvuruca gönderilmiştir.

³⁹ Adı geçen hizmet binalarının fotoğrafları ESHİD arşivinde bulunmatadır.

⁴⁰ Cevap başvuruca e posta olarak iletilmiştir.

Milletvekillerinin yazılı soru önermeleri ve tarafımızdan yapılan bilgi edinme başvurularına verilen cevaplar göstermektedir ki, kamu otoritesinin elinde engellilerin erişimine uygun olan ve olmayan binalara ilişkin kesin bilgiler bulunmamaktadır ve kamu otoritesi aradan geçen 6 yıl 10 aylık dönemde erişilebilirlik düzenlemelerini 3578 sayılı yasanın uygulanması bakımından 2005 yılından bu yana geçen süreci izlememiştir.⁴¹

Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 19.10.2011 tarihli 2011/56 sayılı genelgesi ile okullardaki düzenlemelerle ilgili bilgilerin bakanlığa gönderilmesini talep etmiştir.⁴²

Raporlama dönemi içinde Türkiye Sakatlar Derneği (TSD) Antalya Şubesi 20.10.2011'de Antalya İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğüne yazılı olarak başvuruda bulunarak Muratpaşa İlçe Nüfus Müdürlüğü hizmet binasının girişinin engellilerin erişimine uygun hale getirilmesini talep etmiştir.

Antalya Valiliği İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü başvuruya 24.10.2011 tarihinde verdiği cevapta ilgili binanın kiralık ve fiziki yapısının uygun olmaması nedeniyle talebin karşılanamadığını belirtmiştir.

TSD Antalya Şubesi bu cevap üzerine Antalya Nöbetçi İdare Mahkemesine 27.12.2011 tarihinde dava açmış Antalya 3. İdare Mahkemesi 2012/18 karar no ile derneğin başvurusunu, TSD Antalya Şubesinin dava açma ehliyeti bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

TSD Antalya Şubesi bu karar üzerine 11.04.2012 tarihinde Danıştay'a kararın düzeltilmesi istemiyle başvuruda bulunmuştur. Danıştay süreci devam etmektedir.⁴³

5378 sayılı kanunda, erişilebilirlik koşullarının sağlanması için kamu hizmeti sunulan binaların kiralık olmasına ilişkin bir istisna bulunmamaktadır.

BMEHS'nin bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma ile ilgili 19. maddesinin c) bendinde "Kamusal hizmet ve tesisler engellilere diğer bireylerle eşit şekilde açık olmalı ve onların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir." hükmü mevcuttur.

Kamusal mekanların ve hizmetlerin engellilerin erişimine uygun hale getirilmemesi engellilerin tüm kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanmasını kısıtlamakta ve ayrımcılık oluşturmaktadır.

4.7. Yaşama Hakkı

Yaşama hakkı BMEHS'in 10. maddesinde düzenlenmiştir ve engellilerin yaşam hakkının etkin olarak korunması için gerekli tüm önlemlerin taraf devletlerce alınmasına hükmeder.

⁴¹ Bu rapor 2012 yılı Mayıs ayında yazılmıştır. Bahse konu süre yasanın yürürlüğe giriş tarihinden raporun yazım tarihine kadar geçen süreyi ifade etmektedir.

⁴² <https://docs.google.com/folder/d/0B3q04ArEN9ikODY2ZjUwNjYtNmZmNC00NzQyLWE0MwItZjdlODQ3N2QxNTBk/edit?pli=1&docId=0B3q04ArEN9ikMDdiYjQwYjktZjEYzC00MGNiLTk0OWQtOWVjMTZlZTM0YWwQ>

X

⁴³ Antalya İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü ile ilgili bilgi platformumuza TSD Antalya Şubesi tarafından verilmiştir.

Raporlama döneminde tespit edilenbilen vakalar;

“Engelli kızını döverek öldürdü!

07 Mart 2011

"Evde özürlü kızım var. Buraya gelmeden önce onu dövmüştüm. Gidip durumuna bakmam gerek" demesi üzerine güvenlik güçleri, şahsın Güven Sokak'taki evine gittiklerinde zihinsel engelli Ayten E.'nin (35) cesediyle karşılaştı. Yapılan incelemeler sonucu vücudunun çeşitli yerlerine aldığı darbelerle yaşamını yitirdiği belirlenen Ayten E'nin cesedi, otopsi yapılmak üzere Balıkesir Devlet Hastanesi Morgu'na kaldırıldı."⁴⁴

“Denizlide şüpheli ölüm

06.04.2011

Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı Altınova köyünde, başını duvara çarpması sonucu öldüğü ileri sürülen zihinsel engelli kişinin ablası ile ablasının arkadaşı, çıkarıldıkları mahkemece tutuklandı."⁴⁵

“Zihinsel engelli kız yanarak can verdi

27.04.2011

Annesinin evde yalnız bıraktığı 17 yaşındaki Selda Susam yangında hayatını kaybetti."⁴⁶

“Zihinsel engelli kişi dere kenarında ölü bulundu

20 Haziran 2011

RİZE - Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinde 53 yaşındaki zihinsel engelli Muhammet Kaçalin, uçurum dibinde dere kenarında ölü bulundu."⁴⁷

“Kayıp zihinsel engelli genç ölü bulundu

21 Haziran 2011

Geçen cuma günü Kozluca deresinde bulunan çürümüş cesedin, 6 Nisan 2011 tarihinden bu yana kayıp olan 27 yaşındaki zihinsel engelli Süleyman Tekin'e ait olduğu tespit edildi."⁴⁸

“Yuvacık Barajı'nda bir kişi boğulmuş olarak bulundu

19 Temmuz 2011

Alınan bilgilere göre Başiskele Servetiye Karşı Köyü'nde ikamet eden ve zihinsel özürlü olduğu öğrenilen Mahmut Civelek (81) adlı bir kişi Yuvacık Barajı'nda ölmüş olarak bulundu."⁴⁹

“Zihinsel engelli cinayeti zanlıları adliyeye sevk edildi

27.07.2011

Bursa'da zihinsel engelli Lütfü Bulur'u (48) sokak ortasında karnından bıçaklayarak öldürdükleri iddia edilen 16 yaşındaki K.A. ve arkadaşı yakalandı."⁵⁰

⁴⁴ <http://www.haberturk.com/yasam/haber/608188-engelli-kizini-doverek-oldurdu>

⁴⁵ <http://www.haber3.com/denizlideki-supheli-olum--basinin-duvara-carpmasi-sonucu-olen-zihinsel--engelli--751064h.htm>

⁴⁶ <http://www.ensonhaber.com/zihinsel-engelli-kiz-yanarak-can-verdi-2011-04-27.html>

⁴⁷ <http://www.gazetegercek.com/zihinsel-engelli-kisi-dere-kenarinda-olu-bulundu.html>

⁴⁸ <http://yurthaber.mynet.com/detay/bursa-haberleri/kayip-zihinsel-engelli-genc-olu-bulundu/18608>

⁴⁹ <http://www.kartepeilcesi.com/polis-adliye/zihinsel-engelli-adam-barajda-olu-bulundu.htm>

⁵⁰ <http://www.ashaber.com/haber/zihinsel-engelli-cinayeti-zanlilari-adliyeye-sevk-edildi-h123404.html>

“Zihinsel engelli vatandaş 5 gün sonra ölü bulundu

28 Temmuz 2011

Yatağan'da 5 gündür kayıp olan zihinsel engelli Ahmet Keskin, Gevenes köyü yakınlarında çobanlar tarafından ölü olarak bulundu.”⁵¹

“Engelli genç yanarak öldü

13.08.2011

SİNOP'un Dikmen İlçesi'nde sobadan sıçrayan kıvılcım nedeniyle iki katlı ahşap evde çıkan yangında, zihinsel engelli 19 yaşındaki Ayhan Gevil, yanarak hayatını kaybetti.”⁵²

“Kayseri'de zihinsel engelli kız intihar etti

24.08.2011

Kayseri'de zihinsel engelli kız intihar etti

Kayseri'de zihinsel engelli olduğu iddia edilen 20 yaşındaki genç, 9. kattan atlayarak intihar etti.”⁵³

“Zihinsel engelli kardeşini sopayla öldürdü

22 Kasım 2011

Bingöl'ün Yayladere ilçesine bağlı Haktanır Köyü'nde Hayri Bilge (45) beraber yaşadığı zihinsel engelli kardeşi Kadir Bilge'yi (42) sopayla döverek öldürdüğü iddiasıyla tutuklandı.”⁵⁴

Zihinsel engelli 2 kardeş yanarak öldü

“29.12.2011 - GİRESUN

Giresun'da bir evde çıkan yangında, zihinsel engelli 2 kardeş yanarak öldü.”⁵⁵

“ZİHİNSEL ENGELLİ GENÇ ZEHİRLENEREK ÖLDÜ

29 Aralık 2011

Mersin'de çıkan yangında dumandan zehirlenen zihinsel engelli 18 yaşındaki Murat Önal öldü.”⁵⁶

Ayrıca 2011 yılında medyaya yansıyan haberlere göre Trabzon ve Iğdır illerinde zihinsel engelli iki kişi intihara teşebbüs etmiştir.⁵⁷ Trabzon'da intihar teşebbüsünde bulunan kişinin bunu iki ay içinde ikinci kez yaptığı haberde yer almıştır.

Meydana gelen vakalar, zihinsel engelli kişilerin önlenebilir nedenlerle hayatlarını kaybettiklerini ve bu kişilere ve ailelerine zihinsel engelli bireylerin güvenlik ve korunma konusunda eğitim verilmediğini göstermektedir.

⁵¹ <http://www.yataganyenigundem.com/guncel/zihinsel-engelli-vatandas-5-gun-sonra-olu-bulundu.htm>

⁵² <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarih=16.01.2012&Newsid=196323&Categoryid=1>

⁵³ <http://kayserinews.com/root.vol?exec=page&nid=191174>

⁵⁴ <http://gundem.milliyet.com.tr/zihinsel-engelli-kardesini-sopayla-oldurdu/gundem/gundemdetay/22.11.2011/1465855/default.htm>

⁵⁵ http://www.haber365.com/Haber/Zihinsel_Engelli_Iki_Kardes_Yanarak_Oldu/

⁵⁶ <http://www.aktifhaber.com/zihinsel-engelli-genc-zehirlenerek-oldu-539286h.htm>

⁵⁷ <http://www.trbhaber.com/haber-trabzonda-zihinsel-engelli-goktug-usta-intihar-girisiminde-bulundu-t5151.html>

<http://www.haber3.com/igdirda-zihinsel-engelli-genc-kiz-polise-zor-anlar-yasatti-1091912h.htm>

4.8. Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar

BMEHS'nin 11. maddesindeki düzenleme, silahlı çatışma halleri dahil doğal afetler ve insani acil durumlarda engellilerin güvenliklerinin sağlanması ve korunması ile ilgilidir.

Raporun kapsadığı dönemde 24.10.2011 tarihinde Van'da 7.2 büyüklüğünde deprem yaşanmıştır. Depremde Van ili ve Erciş ilçesinde çok sayıda kişi yaşamını yitirmiş yada yaralanmıştır.

Van Valiliğine yapılan bilgi edinme başvurusunda deprem gibi acil durumlarda engellilere yönelik bir stratejilerinin olup olmadığı sorulmuştur. 09.02.2012 tarihinde yapılan başvuruya aradan üç ay geçmesine rağmen cevap verilmemiştir.⁵⁸

7269 sayılı Umumi Hayata Müesir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun ve 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile bu kanuna dayanılarak çıkarılan **Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği**'nde acil durumlarda engellilere sunulacak yardım ve hizmetlerin özellikleriyle ilgili bir hüküm bulunmamaktadır.

4.9. Adalete Erişim

Adalete erişim Sözleşmenin 13 maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede, engellilerin diğer bireylerle eşit olarak adalete erişiminin sağlanması için uygun düzenlemelerin yapılması adalet sistemi içinde çalışan meslek gruplarına eğitim verilmesi yer almaktadır.

Türkiye'de usul hukuku ile ilgili düzenlemelerde, tanıklığa ilişkin hükümler dışında engellilerle ilgili özel düzenleme bulunmamaktadır. Güvenlik güçlerine (polis, jandarma, sahil güvenlik) mevzuatta yer alan engelli hakları veya BMEHS ile ilgili hizmet içi eğitim verildiğine ilişkin herhangi bir bilgiye de ulaşılamamıştır.

Diğer taraftan medyaya yansıyan engellilere yönelik ayrımcılık vakaları ile ilgili olarak, Cumhuriyet Savcıları resen soruşturma açma yetkilerini kullanmamaktadır. Resen soruşturma açma yetkisinin kullanılmaması bir yandan engellilerin adalete erişimini engellemekte diğer yandan ayrımcı uygulamaların cezasız kalması sonucunu doğurmaktadır.

Yine engelliler ve aileleri arasında engelli haklarına ilişkin bilgi düzeyinin düşük olması, hukuksal mekanizmaların etkin olarak kullanılmasını engelleyen faktörler arasındadır. OZİDA "Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması" bulguları da bu durumu doğrulamaktadır. Araştırma bulgularına göre örneklem grubun %52.5 ayrımcılığın TCK'ya göre suç olduğunu; %56,9'u ise ayrımcılığa uğradığında nereye başvuracağını bilmemektedir. Yine aynı araştırma sonuçlarına göre nereye başvuracağını bilenlerin (%43.1) sadece %35.6'sı adli yerlere, %5.6'sı ise emniyete başvurmaktadır.

Adalet Bakanlığı'na bilgi edinme başvurusu ile Türkiye'deki adliye saraylarının engellilerin erişimine uygun olup olmadıkları sorulmuştur. Bakanlık adliye saraylarıyla ilgili başvuruyu;

⁵⁸ Başvuruya ilişkin içişleri Bakanlığının yönlendirme mesajı "09.02.2012 tarihinde Van Valiliği birimine 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu kapsamında yapmış olduğunuz bilgi edinme başvurusu, konusu gereği vanafetacil@hotmail.com , elektronik posta adresine(lerine) yönlendirilmiştir."

“Başkanlığımızca 2003 yılından itibaren Adalet Hizmet Binaları yapımına hız verilmiş olup, 156 adet Adalet Hizmet Binası yapımı tamamlanmıştır. Yapımları tamamlanan bu 156 adet Adalet Hizmet Binası yapıldıkları yıllardaki engelliler için uygulanan yönetmelik ve mevzuat hükümlerine uygun olarak yapılmıştır.”⁵⁹

şeklinde yanıtlamıştır. Oysa 2011 yılının Temmuz ayında hizmete açılan ve “Avrupa’nın en büyük adalet sarayı” olarak lanse edilen İstanbul Adliyesi engellilerin erişime uygun değildir.

Raporlama döneminde tespit edilenbilen vakalar;

“15 Temmuz 2011

Zihinsel engelli genç tutuklandı

Tutuklanarak Diyarbakır E Tipi Cezaevi’ne gönderilen Başkan, yüzde 43 zihinsel engelli. Dışkapı Yıldırım Beyazıt Özürlü Sağlık Kurulu tarafından hazırlanan raporda Başkan’ın yüzde 43 zihinsel engelli olmasının yanında el ve ayaklarda Bülloz Leyzyonları (Birçok çeşidi olan Bülloz Leyzyonları’nın sürekli ve geçici olanları var. Hastalık derecesi ölüme bile götürebiliyor) mevcut olduğu kaydediliyor.”⁶⁰

2011 yılında verilen bir yargı kararı, engellilere ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili olarak olumlu bir örnektir;

“Minibüs sürücüne ayrımcılık cezası

18 Mart 2011

Yalova’da “bebek arabasının yer kapladığı gerekçesiyle” zihinsel ve ortopedik engelli 6 yaşındaki kız ile annesini minibüsten indirdiği iddia edilen sürücü, 3 bin lira para cezasına çarptırıldı

.....

“OLAY

Yalova'nın Çiftlikköy ilçesinde oturan Filiz Yıldırım kaya, 19 Haziran 2010'da, doğuştan zihinsel ve ortopedik engeli nedeniyle bebek arabasına mahkum yaşayan 6 yaşındaki kızıyla birlikte minibüse binmişti.

Çiftlikköy'den bindikleri minibüsten fazla “yer kapladığı” gerekçesiyle zorla indirildiğini iddia eden engelli annesi Filiz Yıldırım kaya, şoför hakkında suç duyurusunda bulunmuştu.”⁶¹

4.10. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

BMEHS'nin 14. maddesinin 2. fıkrası engellilerin herhangi bir nedenle özgürlüğünden mahrum edilmeleri halinde makul düzenlemeler yapılmasını öngörmektedir.

Adalet Bakanlığı'na yapılan bilgi edinme başvurusu ile,
Cezaevlerinde kaç engelli tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır,
Bu kişiler hangi suçlardan tutuklu veya hükümlüdür,
Engellilerin buldukları cezaevlerinde bu kişilere göre herhangi bir düzenleme yapılmış mıdır?

⁵⁹ Adalet Bakanlığı tarafından başvuruya cevap 03.04.2012 tarihinde e mail ile başvurucuya gönderilmiştir.

⁶⁰ <http://www.yuksekovahaber.com/haber/zihinsel-engelli-genc-tutuklandi-55203.htm>

⁶¹ http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17308493_p.asp

soruları sorulmuştur.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü başvuruya cevabında; “Ülkemizdeki ceza infaz kurumlarında bedensel engelli 11 tutuklu, 7 hükmen tutuklu ve 33 hükümlü bulunmaktadır.

Cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü engellilerin 6 suç baz alınarak dağılımının aşağıdaki şekilde olduğu belirtilmiştir.

Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım (Nisan 2012 Tarihi İtibarıyla)				
Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım	Genel Toplam			Toplam
	Tutuklu	Hükmen Tutuklu	Hükümlü	
Adam Öldürme		1	8	9
Uyuşturucu	2	5	2	9
Yağma/Gasp	1	1	2	4
Hırsızlık	4		3	7
Cinsel Suçlar	2		2	4
Fuhuşa Teşvik Etmek/Yaptırmak/Aracılık Etmek	1			1
Genel Toplam	10	7	17	34

* Bu tablodaki veriler; Nisan 2012'de ceza infaz kurumlarında bulunan bedensel engellilerin işlemiş oldukları suçlardan 6 tanesi baz alınarak hazırlanmış olup, suç sayısını göstermektedir. Bu nedenle, tablodaki genel toplam (34) aynı dönemde ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısı (51) ile uyuşmamaktadır.

Ülke genelinde 377 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumlar çok katlı olmadığından, engellilerin yaşam şartlarına mani bir durum bulunmamaktadır. Ancak tüm kurumlarımızda talep olması halinde engellilerin yaşam koşullarına uygun düzenlemeler süratle yapılmaktadır”⁶² şeklinde yanıtlamıştır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün “cezaevlerinin çok katlı olmaması sebebiyle engellilerin yaşam şartlarına mani bir durum bulunmadığını” yaklaşımı dikkat çekicidir ve erişilebilirlik ile ilgili kamu algısını göstermektedir

Bilgi edinme başvurusuna verilen cevaba göre cezaevlerinde toplam 51 engelli tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Oysa medyaya yansıyan haberler ve İnsan Hakları Derneği (İHD) hasta mahkumlar verilerinden derlediğimiz bilgilere göre ise cezaevlerinde 71 (süreğen hastalığa sahip olanlar dahil) engelli tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır ve bu kişilere yeterli tedavi olanağı sağlanmamaktadır.

Türkiye'de cezaevlerinde engelliler için gerekli şartlarının bulunmaması nedeniyle, hükümlü engelli yakınına bakmak üzere savcılık izniyle cezaevine giren insanlar bulunmaktadır.

⁶² Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü başvurucuya 18.04.2012 tarihinde e posta yoluyla göndermiştir.

“Felçli kardeşi için cezaevinde kalıyor

26 Ocak 2012

İşlediği bir suçtan dolayı çarptırıldığı 17 yıl hapis cezasını çekmek üzerine konulduğu Isparta E Tipi Kapalı Cezaevi'nde geçen yıl Haziran ayında merdiven boşluğuna düşmesi sonucu felç olan ve nefes alma dışında hiçbir işini kendisi yapamayan hükümlü 24 yaşındaki Özgür Uygun'a, üç ay önce cezaevine gönüllü olarak izinli giren ağabeyi 26 yaşındaki Soner Uygun bakıyor.”⁶³

Güvenliklerinin sağlanması ve olumsuz durumlarda ne yapmaları gerektiği konusunda, Zihinsel engelli bireyler ve ailelerine hiçbir eğitim verilmemektedir.

2011 yılında medyaya, Erzurum E.K, Adana S.B ve S.A, Manisa S.A, Denizli M.Ç, Datça M.E, Bursa N.Y, İstanbul T.Z, Alanya D.B adlı zihinsel engelli bireylerin kayıp olduklarına ilişkin haberler yansımıştır.

4.11. İşkence, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama

Sözleşmenin 15. maddesinde işkence ve kötü muamele yasağı düzenlemektedir. Raporun kapsadığı dönemde engellilere yönelik tespit edilebilen aşağılayıcı muamele ve işkence vakaları;

“Gözlerin görmüyor sana iş vermişiz'

15.05.2011

SAĞLIK Bakanı Recep Akdağ, Batman'daki incelemeleri sırasında Bölge Devlet Hastanesi'nde engelli Nurullah Mehmetoğlu'nun, "Asgari ücretle çalışıyoruz. Koşullarımızın düzeltilmesini istiyoruz" demesine sinirlenerek, "Gözlerin görmediği halde sana iş vermişiz. Daha ne yapalım" diye çıkıştı.”⁶⁴

“Hopa'da Zihinsel Engelli Gence İşkence

06.06.2011

Hopa'da yaşanan polis şiddetinin ardından gözaltına alınan, günler sonra serbest bırakılan Hopa'lılar yaptıkları basın açıklamasında yaşadıklarını anlattı. Açıklamada konuşan zihinsel engelli Erkut Kibar, gözaltında işkence gördüğünü söyledi.”⁶⁵

31 Mayıs tarihinde Artvin ili Hopa ilçesinde gerçekleşen toplumsal gösteriler sonrasında gözaltına alınan Erkut Kibar'ın hekimler tarafından yapılan muayene bilgileri de STÖ ve sendikalar tarafından oluşturulan heyet raporunda aşağıdaki şekilde yer almıştır.

“TİHV ve TTB Hekimleri tarafından muayene edilen toplam 13 başvurunun muayene bulguları:

.....

Gözaltına alınan 20 yaşında bir erkek hasta, orta derecede mental retardeydi. Olaydan sonra ellerinde titreme, sürekli hareketlilik, uyku bozukluğu, sık sık

⁶³ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/19758832.asp>

⁶⁴ <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=162072>

⁶⁵ <http://baskahaber.blogspot.com/2011/06/hopada-zihinsel-engelli-gence-iskence.html>

uyanma, kaygı, korku, olayları unutamama, polis görünce kaçınma, korkma gibi akut stres bozukluğu semptomları tespit edildi.”⁶⁶

“Koğuş arkadaşının gözlerini oydu!

02 Haziran 2011

Suçta karışın ve cezai ehliyeinin olup olmadığının anlaşılması için aynı koğuşta bekletilen kişiler arasında şok bir olay yaşandı.”⁶⁷

“Zihinsel engelli gence kümes hapsi!..

07 Aralık 2011

Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde küçük yaşta geçirdiği menenjit hastalığı sonucunda akli dengesini kaybeden zihinsel engelli bir genç çevreye rahatsızlık verdiği gerekçesiyle ailesi tarafından gündüzleri tavuk kümesinde yaşamaya mahkum edildi.”⁶⁸

“Zihinsel engelli genç tutuklandı

15 Temmuz 2011

Yüzde 43 zihinsel engelli 19 yaşındaki Şeyhdavut Başkan'ın "patlayıcı bomba bulundurmak" iddiasıyla tutuklanmasının ardından bir aile dramı ortaya çıktı.”⁶⁹

Yukarıdaki olayla ilgili olarak Şeyhdavut Başkan'ın babası

“Terörle Mücadele Şubesi'nde çocukların psikolojilerini bozuyorlar. Kağıda yazdıkları suçları kabul etmeleri için baskı yapıyor. İşkence kalktı diyorlar. Belki fiziki işkence kısmi olarak kalkmış olabilir. Ama psikolojik işkence yapıyorlar” iddiasında bulunmuştur.

“Halk otobüsünde “engelli kart” engeli

Körfez Yarımca'da ikamet eden yüzde 78 bedensel ve zihinsel engelli Ali Yılmaztürk'ün kızı Neriman Yılmaztürk, UKOME'nin babasına verdiği engelli kartını halk otobüsü şoförlerinin tepkileri nedeniyle kullanamadığını belirterek, UKOME'nin buna bir önlem almasını istedi.

...

Önden giden baba kartını okutunca Yarımca-İzmit arası çalışan 111 numaralı halk otobüsünün sürücüsü, “Geç geç, beleşçi seni. Sizin yüzünüzden para kazanamaz olduk” diyerek sitemde bulunmuş.”⁷⁰

Engellilere toplu taşıma araçlarından ücretsiz yararlanma hakkının tanındığı bir çok ilde ve özellikle özel halk otobüslerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Özel halk otobüsleri ya otobüs duraklarında bekleyen engellileri görünce durakta durmamakta yada binen engelli yolcuyu “ne işin var bu halinle sokakta”, “beleşçi”, “evinde otursana” benzeri sözlerle aşağılamaktadır.

Yine cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü olarak bulunan engelliler içinde kendi başına yaşamını sürdüremeyecek durumda olan kişiler vardır.

⁶⁶ http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2390&Itemid=80

⁶⁷ <http://yasam.bugun.com.tr/kogus-arkadasinin-gozlerini-oydu-157179-haberi.aspx>

⁶⁸ http://www.sacitaslan.com/yasam-zihinsel-engelli-gence-kumes-hapsi_46862.html

⁶⁹ <http://www.yuksekovahaber.com/haber/zihinsel-engelli-genc-tutuklandi-55203.htm>

⁷⁰ <http://www.tsd.org.tr/halk-otobusunde-engelli-kart-engeli-7530>

Örneğin;

Ali Ekber Oruç Erzurum Cezaevi, Erkan Nasıroğlu Trabzon Cezaevi, Cengiz Sinan Halis Çelik Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Hasan Tahsin Akgün Tekirdağ 2 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Gülnaz Akkurt Tekirdağ 2 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Ramazan Özlap Gaziantep H Tipi Cezaevi, Özgür Uygun Isparta E Tipi Kapalı Cezaevi.

2011 yılında cezaevinde gerekli tedavileri zamanında yapılmayan Osman Kezlere, kanser hastalığı nedeniyle tahliyesinden 5 gün sonra yaşamını yitirmiştir. Osman Kezlere için yapılan açıklamada

*"Hapis cezasının infazı, mahkûmun hayatı için kesin bir tehlike teşkil ediyorsa mahkumun cezasının infazı iyileşinceye kadar geri bırakılır" diyen Ceza İnfaz Kanununun 16. maddesi açık olmasına rağmen Kezlere sürecinde bir türlü yasanın gereğinin yerine getirilmediğini sözlerine ekleyen Taner 'Adli Tıp Kurumu son gelen raporu yeterli görmesi üzerine Kartal Cumhuriyet Başsavcılığı Kezlere hakkında Ceza İnfaz Kanunu 16.madde uyarınca ceza ertelemesi kararı verdi. Bu karar ve tahliyeden sonra ise Kezlere ancak bir hafta yaşayabildi."*⁷¹

ifadelerine yer verildi.

Tedavileri yapılmayan hükümlü ve tutuklular açısından BMEHS'nin işkence yasağı ve sağlık hakkı maddeleri ihlal edilmektedir..

AlHM, McGlinchey – Birleşik Krallık⁷², Pilcic – Hırvatistan⁷³ Mouisel – Fransa⁷⁴, Price – Birleşik Krallık⁷⁵ ve Farbtuhs – Letonya⁷⁶ davalarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin işkence yasağı ile ilgili 3. maddesinin ihlal edildiği yönünde karar vermiştir.

4.12. Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama

Sözleşmenin 16 maddesi engellilerin ev içinde ve dışında her türlü sömürü şiddet ve istismara maruz kalmasının önlenmesini düzenlemektedir.

Maddede ayrıca engellilere, ailelerine ve bakımını sağlayanlara sömürü, şiddet ve istismar durumlarının önlenmesi, tespiti ve ilgili mercilere bildirimini nasıl yapılacağına

⁷¹ <http://bianet.org/bianet/toplum/127655-ihd-kezlerenin-olumunden-cezaevi-ve-adli-tipi-sorumlu-tuttu>

⁷² Mahkeme cezaevi yetkililerinin kadına gerekli tıbbi yardımda bulunma ödevlerini yerine getirmediğini tespit etmiş ve cezaevi yetkililerini bu muamelesinin insanlıkdışı ve aşağılayıcı muamele yasağını ihlal ettiği sonucuna varmıştır (McGlinchey, §57).

⁷³ Başvurucunun 4 yıl gibi uzun bir dönem zaman zaman gelen bu böbrek ağrılarından tamamen kurtulması için ameliyat edilmemesini başvurucuya gerekli tıbbi tedavi verme yükümlülüğüne aykırı bulmuş ve insanlıkdışı ve aşağılayıcı muamele yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir (Pilcic, §41-2).

⁷⁴ Başvurucunun hastalığının ilerlemekte olduğunu ve cezaevinin tedavi için uygun bir yer olmadığını gösterdiği halde, yetkililerinin başvurucuyu hastaneye yatırmak veya özellikle geceleri izlenebileceği bir başka bir kuruma nakletmek gibi özel bir tedbir almadıklarını belirtmiş ve insanlıkdışı muamele yasağının ihlal edildiği sonucuna varmıştır (Mouisel, §45-8).

⁷⁵ Mahkeme, ağır sakatlık durumu bulunan bir kimsenin çok soğuk bir ortamda, yatağı sert ve çıkılabilir olmadığı için yaralanma riski bulunan ve tuvalete gidemediği ve ancak büyük zorluklarla temizlenebildiği bir hücrede tutulmasını, 3. maddeye aykırı bir aşağılayıcı muamele oluşturduğunu kabul etmiştir (Price, §24-30).

⁷⁶ Mahkeme, kendi kendine oturup kalkamayan, giyinemeyen ve yıkanamayan başvurucunun, doktor raporlarına rağmen saliverilmesi yönündeki taleplerin bir yıldan fazla bir süre karara bağlanmaması nedeniyle cezaevinde tutulmasını, kendisinin yaşı, hastalığı ve durumu nedeniyle hapisliğe elverişli olmadığını kabul etmiş ve 3. maddenin ihlaline karar vermiştir (Farbtuhs, §53 vd).

ilişkin eğitimler verilmesi ile engellilere hizmet sunan tüm kurumların bağımsız denetime açılması da düzenlemektedir.

Kapalı kurumların bağımsız denetime açılması engellilere yönelik şiddet ve istismarın gerçek boyutlarının ortaya çıkarılması açısından son derece önemlidir. Araştırmalar şiddet ve istismara maruz kalma riskinin kapalı kurumlarda daha fazla olduğuna işaret etmektedir.

2011 yılında engellilere yönelik başta tecavüz ve cinsel istismar olmak üzere çok sayıda ihlal ile karşı karşıya kalmıştır. Tespit edilebilen vakalarda 15 engelli tecavüze, 6 engelli ise cinsel taciz ve istismara maruz kalmıştır.

Raporlama döneminde tespit edilenbilen vakalar;

“03 Mart 2011

Samsun'un Canik ilçesi Toygar köyünde oturan zihinsel ve aynı zamanda konuşma engelli 34 yaşındaki F.P.'ye komşusu olan bekar 31 yaşındaki Murat D., fındık bahçesinde tecavüz etti. Tecavüz sonrası F.P. olayı konuşamadığı ve zihinsel engelli olduğu için söyleyemedi.”⁷⁷

“08 Mayıs 2011

Tunceli'nin Ovacık İlçesi'nde zihinsel engelli 14 yaşındaki A.K., adlı kız çocuğuna cinsel istismarda bulunduğu iddiasıyla halk tarafından linç edilmek istenen TEDAŞ'ta işçi, AKP Ovacık İlçe eski Başkanı 38 yaşındaki Rıza Ç., sabaha karşı tutuklandı.”⁷⁸

“08 Haziran 2011

Adana'da 36 yaşındaki Mehmet A., 30 yaşındaki zihinsel engelli komşusu Z.Ö.'ye tecavüz etti. Mahalledeki vatandaşlar tarafından yakalanan zanlı, linç edilmek istendi.”⁷⁹

“09 Haziran 2011

Nevşehir'de yaşı küçük ve zihinsel engelli eşine zorla fuhuş yaptırdığı iddia edilen koca Şefik Ç. ve sevgilisi Lütfiye Ö. suçüstü yakalandı.”⁸⁰

“21 Haziran 2011

Antalya'da ailesiyle birlikte çıktığı pazar yerinde kaybolan zihinsel engelli erkek çocuğu 13 yaşındaki A.C.'yi ormanlık alana götürüp tecavüz ettiği iddia edilen 51 yaşındaki Ö.A., polis tarafından yakalandı. Ö.A.'nın, daha önce de aynı suçtan poliste 3 kaydının olduğu ortaya çıktı.”⁸¹

“21.06.2011

Trabzon'da Karadeniz Sahil Yolu kenarındaki kayalıklarda özürlü 14 yaşındaki G.K. adlı kızı tecavüz eden 2 kişi polis tarafından suçüstü yakalandı.”⁸²

⁷⁷ <http://www.haberturk.com/yasam/haber/606840-zihinsel-engelli-kiza-tecavuz>

⁷⁸ <http://www.sonkale.org/akp-li-baskan-dan-engelli-kiza-tecavuz-iddiasi-h9616.html>

⁷⁹ <http://www.focushaber.com/zihinsel-engelli-komsuya-tecavuz--h-46928.html>

⁸⁰ <http://yurthaber.mynet.com/detay/nevsehir-haberleri/zihinsel-engelli-ese-zorla-fuhus/13469>

⁸¹ <http://yurthaber.mynet.com/detay/antalya-haberleri/kaybolan-zihinsel-engelli-cocuga-tecavuz/18412>

⁸² <http://www.internethaber.com/ozurlu-kiza-boyle-tecavuz-ettiler-354574h.htm>

“29 Haziran 2011

Balıkesir'in Ayvalık ilçesine bağlı Altıova Beldesi sınırları içinde Eski Altınova Yolu olarak bilinen mevkide, 19 yaşında olduğu öğrenilen N.D. adlı zihinsel engelli kıza tecavüz ettikleri şüphesiyle iki kişi jandarma tarafından yapılan operasyonlarla yakalandı.”⁸³

“08 Temmuz 2011

Samsun'un İlkadım İlçesi Unkapanı Mahallesi'nde oturan 28 yaşındaki Y.A., komşularının zihinsel engelli kızları G.H.'yi (16) evine davet etti. İddiaya göre, burada G.H.'ye tecavüz eden Y.A., kayıplara karıştı.”⁸⁴

“20.07.2011

Çanakkale'nin Biga İlçesi'nde, evine götürme bahanesiyle kandırdıkları zihinsel engelli, sara hastası 31 yaşındaki Ş.Ş.'ye fiili livatada buldukları iddiasıyla gözaltına alınan iki kamyon şoföründen C.A. tutuklandı. Gözaltındaki diğer kamyon şoförü E.K.'nin ise bugün adliyeye sevk edileceği bildirildi.”⁸⁵

“13 Ağustos 2011

Acıpayam'a bağlı Darıveren'de yaşanan olay duyanların kanını dondurdu. İki çocuk annesi zihinsel engelli 47 yaşındaki B.K. , aynı yerde oturan 36 yaşındaki Z.S'nin cinsel saldırısına maruz kaldığı ileri sürüldü. Z.S'yi ise ağabeyinin şikayet ettiği öğrenildi.”⁸⁶

“25 Ağustos 2011

Kahramanmaraş'ta inşaat işçisi 33 yaşındaki Ü. K. , arkadaşının zihinsel engelli eşi 19 yaşındaki Ş. G. 'ye tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alındı.”⁸⁷

“01 Eylül 2011

Zihinsel engelli kız kardeşe zorla fuhuş!

Kocaeli ve İstanbul'da 20 yaşındaki zihinsel engelli kız kardeşine fuhuş yaptırdığı iddia edilen abla gözaltına alındı.”⁸⁸

“05.09.2011

Antalya'nın Alanya İlçesi'nde, zihinsel engelli kızı 19 yaşındaki Nesibe T.'nin tecavüze uğradığını iddia eden 56 yaşındaki Muharrem T., jandarmaya başvurdu.”⁸⁹

“16.09.2011

BALIKESİR'den, yüzde 70 oranında zeka geriliği olan 22 yaşındaki Ö.C. adlı kızı Adana'ya getirip, birlikte olduğu suçlamasıyla tutuklanan evli ve 4 çocuk babası 31 yaşındaki Ahmet Adıyaman hakkında 15 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı.”⁹⁰

“20.9.2011

Tokat'ta, biri 13 yaşında zihinsel engelli, diğeri 15 yaşında iki küçük kıza tacizde buldukları ve tecavüz ettikleri iddiasıyla, aralarında iş adamları ve Doğan Haber Ajansı muhabirinin de bulunduğu 14 kişi gözaltına alındı.”⁹¹

⁸³ <http://www.turkiyeolay.com/haber/521-zihinsel-engelli-kiza-tecavuz.html>

⁸⁴ <http://www.haberyolcusu.com/guncel/zihinsel-engelli-komsuya-tecavuz.htm>

⁸⁵ <http://www.habereviniz.com/?mxz=haber&hid=966>

⁸⁶ <http://www.denizlihaber.com/yasam/yasam-genel/ozurlu-kadina-tecavuz-iddiasi/>

⁸⁷ <http://www.marasinsesi.com/maras-guncel/kahramanmarasta-zihinsel-engelli-kadina-tecavuz.htm>

⁸⁸ <http://www.haberturk.com/yasam/haber/665286-zihinsel-engelli-kiz-kardese-zorla-fuhus>

⁸⁹ http://www.dha.com.tr/antalyadazihinselengellikizatecavuziddiasi_204237.html

⁹⁰ http://www2.dha.com.tr/engelli-kizla-iliskiye-15-yil-flashaber_208657.html

⁹¹ <http://ankarahaber.com/haber/Biri-engelli-iki-cocuga-tecavuz-/94487>

“15.10.2011

ZONGULDAK'ın Çaycuma İlçesi'nde oturan 16 yaşındaki M.T. adlı zihinsel engelli erkek öğrenciye tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alınan 3 şüpheliden 1'i tutuklandı.”⁹²

“18/10/2011

Atletizmde taciz skandalı

Fanatik'in haberine göre Kastamonu'daki kampta zihinsel engelli bir sporcunun taciz edilmesi nedeniyle 13 üye istifasını verdi.”⁹³

“05.11.2011

Zihinsel engelli kişi, kimliği belirlenemeyen bir sürücü tarafından darp edildi Edinilen bilgiye göre, Karabaş Mahallesi Şehabettin Bilgisu Caddesi Halk Eğitim Merkezi önünde bekleyen zihinsel engelli olduğu öğrenilen Davut Keydal (32) kırmızı ışıkta bekleyen şehiriçi yolcu midibüsün camına elinde bulunan çikolatayı attı. Bunun üzerine minibüsten inen kimliği belirlenemeyen sürücü, Davut Keydal'a yumruk atarak olay yerinden uzaklaştı. Atılan yumruk sonucu kafasını direğe çarpan Keydal'ın kaşığı yarıldı.”⁹⁴

“16 Kasım 2011

Samsun'da TIR sürücüsü 37 yaşındaki Mehmet Y., otostop yapan 18 yaşındaki F.K. adlı zihinsel engelli kıza tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alındı. Şüpheli ifadesinde, "Hayat kadını zannettim" dedi.”⁹⁵

“02.12.11

Tunceli'nin Çemişgezek İlçesi'nde, zihinsel engelli 24 yaşındaki N.G.'yi kandırıp tecavüz ederek hamile bırakan Ö.Ç., tutuklanarak cezaevine gönderildi. N.G.'nin karnında taşıdığı bebek, Savcılık kararıyla kürtajla alındı.”⁹⁶

“09 Aralık 2011

Nazilli'de 16 yaşındaki zihinsel engelli bir kıza tecavüz ettiği iddia edilen 18 yaşındaki genç tutuklandı. Tecavüze uğradığı iddia edilen yüzde 85 oranında engelli olan genç kızın 4 aylık hamile olduğu öğrenildi.”⁹⁷

“25.12.2011

Nevşehir'de zihinsel engelli olduğu belirtilen 19 yaşındaki genç kıza cinsel tacizde bulunduğu iddia edilen M.D.(39) çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklanarak cezaevine gönderildi.”⁹⁸

2011 yılında yaşanan vakalar zihinsel engelli kadın, erkek ve çocukların sıklıkla cinsel istismara uğradığını göstermektedir. Türkiye'de kamu otoritesi tarafından, zihinsel engelli bireyler ve ailelerine şiddet ve istismarın tespiti yada bildirim konusunda herhangi bir eğitim verilmemektedir.

⁹² <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarih=09.04.2012&Newsid=221670&Categoryid=1>

⁹³ http://tr.eurosport.com/tum-sporlar/tacis-iddiasi-sarsti_sto2994191/story.shtml

⁹⁴ <http://www.kocaeligazetesi.com.tr/root.vol?title=zihinsel-engelli-kisi-kimligi-belirlenemeyen-bir-surucu-tarafindan-darp-edildi&exec=page&nid=220049>

⁹⁵ <http://www.habersok.com/otostop-yapan-zihinsel-engelli-kiza-tecavuz-etti/>

⁹⁶ <http://www.engelsizdostlar.com/forum/engelliler-ile-ilgili-haberler-1/zihinsel-engelli-kiza-tecavuz-62171/>

⁹⁷ <http://www.aydintimes.com/haber-Zihinsel-engelli-kiza-tecavuz-1030/>

⁹⁸ <http://www.habervitrini.com/haber/19-yasindaki-zihinsel-engelli-kiza-cinsel-taciz-577483/>

Zihinsel engelli bireylere cinsel istismar ve tecavüz vakalarında faillerin hemen tümü “mağdurla kendi rızasıyla ilişkiye girdiğini” iddia etmektedir. Bazı yerel mahkemeler bu vakalarla ilgili davalarda, tecavüz ve istismar mağduru zihinsel engellilerin “kendi rızasının bulunduğu” dayanan kararlar vermektedir.

Örneğin;

“ 20 Aralık 2011

Zonguldak'ta, maden işçisi 37 yaşındaki Göksel S., zihinsel engelli 36 yaşındaki S.P.'ye tecavüz ettiği iddiasıyla tutuklu yargılandığı davada, mağdurun kendi isteğiyle ilişkiye girdiği kanaatine varılınca karara en çok Göksel S'nin eşi sevindi.

...

Olayın, S.P.'nin kendi isteğiyle gerçekleştiği kanaatine varan mahkeme heyeti, suç vasfının ve mahiyetinin değişme ihtimali, delillerin büyük oranda toplanmış olması, tutuklamanın tedbir mahiyetinde olması ve tutukluluk süresini de göz önüne alarak sanık Göksel S.'nin tahliyesine karar verdi.”⁹⁹

Engelliler sadece cinsel istismara uğramamaktadır. Başka konularda da engellilerin istismar edilmesi vakalarına sadece rastlanmaktadır.

“Okuması olmayan zihinsel engelli seçim görevlisi

12.06.2011 Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde, 1263 numaraları sandıkta, Demokrat Parti (DP) Aydın İl Başkanlığı tarafından görevlendirildiği ileri sürülen sandık görevlisi Yaşar Çırak'ın (41) okuma yazma bilmediği ortaya çıktı.”¹⁰⁰

“Siverek'te 60 zihinsel engelli 1 günlüğüne asker oldu

13.05.2011

"Engelliler Haftası nedeniyle her yıl geleneksel olarak silah altına temsili olarak aldığımız gençlerimizin toplumun birer parçası olduklarını, kendilerine verilen görevin bilinci içerisinde, askerliğin her vatan evladına yaraşır ve yakışır bir kutsal görev olduğunu göstermek amacıyla onları motive etmek için burada toplanmış bulunmaktayız.

.....

Bu görevin kutsallığını bilmelerini temenni ederek “Her Türk Asker Doğar” sözüyle bugün burada silah altına alınan gençlerimizin kendilerini ifade ettiklerine inanıyorum.”¹⁰¹

Türkiye’de özellikle zihinsel engelliler için temsili askerlik ve evlilik törenleri yapılmaktadır. Temsili askerlik törenleri için askeri makamlar engellilik alanında çalışan STÖ’ne resmi yazılar göndererek uygulamaya katılım için üye listeleri istemektedir.

“1. 1111 Sayılı Askerlik Kanunu kapsamında silah altına alınmaları mümkün olmayan engelli vatandaşlarımızın, bu hak ve ödevlerini sembolik olarak yerine getirebilmesi ve kısa sürelerle de olsa kışla ortamı yaşayarak bu hazzı tatmasına imkân sağlama maksadıyla, Türk Silahlı Kuvvetleri'nce, 10-16 Mayıs 2011 tarihleri arasında temsili askerlik uygulaması icra edilmiştir.

⁹⁹ <http://www.engellihaberleri.com/haber-zihinsel-engelli-kizin-istegiyle-cinsel-iliskiye-giren-goksel-snin-tahliye-olmasinin-ardindan-sevinen-esi-herkesi-sasirtti-t19209.html>

¹⁰⁰ <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1146171>

¹⁰¹ <http://www.sivereknet.com/News-file-print-sid-3343.html>

2. Bu kapsamda;

- a. Kara Kuvvetleri Komutanlığınca 42 merkezde 1741,
- b. Deniz Kuvvetleri Komutanlığınca 12 merkezde 259,
- c. Hava Kuvvetleri Komutanlığınca 12 merkezde 222,
- ç. Jandarma Genel Komutanlığınca 21 merkezde 636 olmak üzere toplam 87 merkezde 2858 engelli vatandaşımıza bir gün süreyle temsilî askerlik uygulaması yaptırılmış ve uygulama sonunda katılımcılara "Temsilî Terhis Belgesi" verilmiştir."¹⁰²

Temsili askerlik törenleri bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak yapılmaktadır. Bu törenler, katılan engelli bireylerde yaratacağı etkiler konusunda herhangi bir değerlendirme yapılmadan ve katılım konusunda özgür tercihlerinin oluşmasına ilişkin bir süreç işletilmeden yapılmaktadır.

4.13. Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma

Sözleşmenin 19. maddesi, engellilerin eşit koşullarda toplum içinde yaşama hakkını ve topluma tam katılımlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri almakla devletleri yükümlü kılmıştır. İkametgahını ve kimlerle yaşacaklarının özgürce seçilmesini sağlamak, ihtiyaç duydukları kişisel destekler ve kamusal hizmetlere ve tesislere eşit erişim düzenleme kapsamı içindedir.

Türkiye’de kamusal hizmetlere ve tesislere erişim konusu ile ilgili genel durum bu raporun erişilebilirlik başlığı altında incelenmiştir. Topluma tam ve etkin katılım ise ancak, fiziksel erişim düzenlemeleri yanında ve hizmetlerin sunumuna ilişkin düzenlemelerin yapılması ile olanaklıdır. Kamusal hizmet standartları konusunda engellilere ilişkin genel bir yaklaşımdan söz etmek olanaklı değildir. Kamu kurum ve kuruluşlarından kendi hizmet standartlarını “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik” hükümlerine oluşturmaları esastır. Yönetmeliğin 7 maddesi;

“Özürlülerle ilgili tedbirler

MADDE 7 – (1) İdare, sunduğu kamu hizmetlerinin özürlüler tarafından kolayca erişilebilir olması için gerekli tedbirleri alır.”¹⁰³ şeklindedir.

Ancak yönetmelik ekinde bulunan Örnek Hizmet Standartları Tablosu’nda¹⁰⁴ engellilerin erişimine ilişkin herhangi bir vurgu bulunmamaktadır. Örnek tabloda hizmet süresi ve gerekli belgeler, hizmeti sunacak birim vb bilgiler yer almaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşları çoğunlukla bu örnek tablo üzerinden hizmet standartlarını belirlemektedir. Raporun hazırlama döneminde beş büyük il valiliğinin web sitelerindeki hizmet standartları taranmıştır. Valilik web sitelerinin hiçbirinde hizmetlerin engellilere sunumuna ilişkin özel bir düzenleme bulunmamıştır.

¹⁰²

http://www.tsk.tr/2_genel_bilgiler/2_4_engelli_vatandaslar_icin_istege_bagli_temsili_askerlik_uygulamasi/engelli_vatandaslar_icin_istege_bagli_temsili_askerlik_uygulamasi.htm

¹⁰³ http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27305_2.html

¹⁰⁴ Yönetmelik EK 2

İSTANBUL VALİLİĞİ İL İdare Kurulu Müdürlüğü KAMU HİZMET STANDARTI
TABLOSU¹⁰⁵

Sıra No	Hizmetin Adı	Başvuruda İstenen Belgeler	Hizmetin Tamamlanma Süresi
1	Dilekçe Hakkı	Yazılı Dilekçe	15 gün
2	Bilgi Edinme Başvurusu	Yazılı Talep Belgesi	15 gün
3	Bimer Başvurusu	Bimer Online Sitemi Başvurusu	15 gün

ANKARA İL EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ KAMU HİZMET STANDARTLARI
TABLOSU¹⁰⁶

UMUMA MAHSUS PASAPORT MÜRACATI

1-2 Adet 5X6 Biyometrik Fotoğraf

2-Nüfus Cüzdanı

3-Harç ve Defter Bedeli Makbuzu

PASAPORT ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

10 Dakika

İZMİR VALİLİĞİ

İL MAHALLİ İDARELER MÜDÜRLÜĞÜ
HİZMET STANDARTLARI TABLOSU¹⁰⁷

SIRA NO	VATANDAŞA HİZMETİN ADI	SUNULAN	BAŞVURUDA İSTENİLEN BELGELER	HİZMETİN TAMAMLANMA SÜRESİ (EN GEÇ SÜRE)
1	Şikayet		Dilekçe	30 Gün
2	Pasaport		1.Pasaport Belgesi 2.Makamdan Yazı 3.Nüfus Fotokopisi	Hemen
3	Görüş		-	30 Gün

¹⁰⁵ <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=13805>

¹⁰⁶ <http://www.ankara.gov.tr/Portal.asp?X=EMKHS>

¹⁰⁷ <http://www.izmir.gov.tr/>

4.14. Eğitim

Erişilebilir, bütünleştirilmiş ve fırsat eşitliğine dayalı bir eğitim sistemine ilişkin devlet yükümlülükleri BMEHS'nin 24. maddesinde tanımlanmaktadır. Madde ile engellilerin genel eğitim sistemi içinde, potansiyel ve yeteneklerinin gelişimi, topluma etkin katılımının sağlanması, Brail ve işaret dili yanında bireysel özgün destek düzenlemelerinin sağlandığı ve uygun personel istihdamının yapıldığı bir eğitim hizmeti için her türlü önlemi almakla devletler yükümlü kılınmaktadır.

2002 Türkiye Özürlüler Araştırması ikincil analizi sonuçlarına göre;

“Genel ve Engelli Nüfusta Eğitim Durumu

Tablo 1: Engellilerin eğitim durumunun genel nüfusun eğitim durumuyla karşılaştırılması.

Eğitim Durumu	Genel Nüfus			Engelli Nüfus		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okuryazar değil	7764060	11,3	12,9	604945	34,1	36,3
Okuryazar fakat bir okul bitirmemiş	12037120	17,5	20,1	247642	14,0	14,9
İlkokul	21738553	31,7	36,2	549681	31,0	33,0
İlköğretim	2430754	3,5	4,1	25607	1,4	1,5
Ortaokul	4499685	6,6	7,5	87257	4,9	5,2
Orta ve dengi meslek	156146	0,2	,3	3100	0,2	0,2
Lise	6997669	10,2	11,7	93635	5,3	5,6
Lise ve dengi meslek	1215056	1,8	2,0	21509	1,2	1,3
Yüksekokul veya fakülte	3028955	4,4	5,1	30382	1,7	1,8
Yüksek lisans, doktora	108454	0,2	0,2	1261	0,1	0,1
Ara Toplam	59976452	87,4	100,0	1665018	93,9	100,0
99	38775	0,1		174	0,0	
0	8607332	12,5		107112	6,0	
Toplam	68622559	100		1772305	100	

2002 Türkiye Özürlüler Araştırması'nın verilerine göre, genel nüfusta ilkokul ve öncesi eğitim düzeyindekilerin oranı -okuryazar olmayanlar dahil- Türkiye nüfusunun %69,3'ünü oluşturmaktadır. Bu haliyle Türkiye'de okuryazarlık yüksek olsa da eğitim düzeyinin genel olarak düşük olduğu söylenebilir. Genel nüfusun eğitim düzeyindeki bu durum engelli nüfusta da yansımaları göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre genel nüfusun %12,9'u okuma yazma bilmezken, engellilerde bu oran 3 kat daha fazladır (%36,3). Bu dramatik farklılığın yanı sıra, engellilerde ilkokul ve öncesi eğitim düzeyine sahip olanların oranı %84,2'dir. Sonuç olarak, okuryazarlığı olmayan ve eğitim seviyesi düşük bir engelli kitlesinin varlığından söz edilebilir. Ancak bu durumun başlıca nedeni “engellilerin engellenmesinden” kaynaklanmaktadır. Engelli birey eğitim hizmetlerinden ve olanaklarından yararlanamamaktadır.”¹⁰⁸ tespitleri yapılmaktadır.

¹⁰⁸ <http://www.ozida.gov.tr/default20.aspx?menu=arastirma&sayfa=ilerianaliz>

Yine aynı araştırma sonuçlarına göre engelli grupları arasında ilkokul ve ilköğretimi bitirenlerin oranı zihinsel engellilerde %15.1, konuşma engellilerde %19.9, işitme engellilerin %19.13, görme engellilerin %34.12, bedensel engellilerin ise %40.5'tir.

Lise ve lise dengi meslek okulu bitirenlerde ise oranlar zihinsel engellilerde %2.5, konuşma engellilerde %4,16 işitme engellilerin %5.14, görme engellilerin %7.2, bedensel engellilerin ise %7.9'tir.

Yukarıdaki veriler engellilerin genel olarak eğitime erişemediği ve okul sisteminin farklı engel türlerini eğitimin farklı aşamalarında dışarda bıraktığını göstermektedir.

Bu ayrımcı tablo, okulların fiziki erişilebilirliği, okul-ev arası toplu taşımacılık hizmetlerinin erişime uygun olmaması, eğitim sürecinde kullanılan materyallerin görme ve işitme engellilere uygun olmaması, uygun eğitim almış yeterli personel istihdamının sağlanmaması, okul idarelerinin engelli öğrencileri yük olarak görmeleri ve okula kayıt etmekteki isteksizliği, engelli öğrenci velilerinin ve okul idarelerinin engelli haklarını bilmemeleri ve engelsiz öğrenci velilerinin olumsuz yaklaşımları sonucunda oluşmaktadır.

Anayasa ve METK'ndaki eğitim hakkına ilişkin maddeler yanında, **5378 sayılı Özürlüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 15. Maddesinde,**

“Eğitim ve öğretim

Madde 15- Hiçbir gerekçeyle özürlülerin eğitim alması engellenemez. Özürlü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünlüştürülmüş ortamlarda ve özürlü olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır.”¹⁰⁹

hükmü mevcuttur. Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel tarafından verilen okullara erişim ile yazılı soru önergesi Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer tarafından “....Kamuya ait ilköğretim okullarında ulaşılabilirlik düzenlemelerine yönelik durum tespiti amacıyla “Ulaşılabilirlik Düzenlemeleri” konulu 19.10.2011 tarihli 2011/56 sayılı Genelgeyle illerde çalışmalar başlatılmış olup sonuçlara ilişkin veriler henüz alınmamıştır” şeklinde cevaplanmıştır.¹¹⁰

“Zihinsel engelli 5 bin çocuk, okul bekliyor

1.1.2011 ile 31.12.2011 tarihleri arası yapılan Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama İstatistiklerine göre, Türkiye'deki 0-14 yaş grubunda yaklaşık 100 bin zihinsel engelli çocuğun 5 bini ilimizde, Kocaeli'nde yaşıyor

.....

“Milli Eğitim Bakanlığı Otistik Çocuklar Eğitim Yönergesi”nin 18. Maddesi, bir yerleşim merkezinde otistik tanısı konulmuş ağır, orta, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan en az 3 çocuk varsa uygun eğitim ortamının hazırlanmasını, OÇEM (Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi) açılmasını öngörüyor.

Yönerge böyle diyor da bu kadar zihinsel engelli çocuğun bulunduğu Kocaeli'nde biri Gebze'de diğeri Gölcük'te bir de Nuh Çimento İş Okulu öğrencilerinin eğitim alanları gasp edilerek birinci kata açılan OÇEM var.Kartepe-İzmit-Derince-Körfez interlandında OÇEM yok, zihinsel engelli çocuklar için özel okul yok, öğretmen yok”¹¹¹

¹⁰⁹ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx>

¹¹⁰ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1756sgc.pdf>

¹¹¹ http://www.demokratkocaeli.com/39-6634_Yazar-zihinsel-engelli-5-bin-cocuk-okul-bekliyor.aspx

Diğer taraftan eğitim sisteminde engelli bireylerin çeşitliğini yok sayan bir bakış açısıyla, engelli gruplarına ilişkin genel değerlendirmeler yapılmakta ve kalıp düşünceler yaratılmaktadır. Örneğin MEB'in web sitesinde zihinsel engelliler için yapılan değerlendirme aşağıdaki gibidir.

"ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ

.....

- *SÖZCÜK DAĞARCIKLARI ZAYIFTIR.
- *KONUŞMALAR AKICI DEĞİLDİR.
- *DUYGU VE DÜŞÜNCELERİNİ İFADE EDEMEZLER.
- *KENDİLERİNE GÜVENLERİ AZDIR.
- *BAĞIMSIZ HAREKET ETMEKTEN ÇEKİNİRLER.
- *YENİ DURUMA UYMAKTA ÇOK ZORLUK ÇEKERLER.
- *GEÇ VE GÜÇ DOSTLUK KURARLAR.
- *SOSYAL FAALİYETLERE KARŞI İLGİLERİ AZDIR.
- *SOSYAL İLİŞKİLERDE BENCİLDİRLER."¹¹²

Raporlama döneminde tespit edilebilen vakalar;

"Kaynaştırmada ayrımcılık

Kapıcı kızı Ravza 7 yaşında. O bir zihinsel engelli. Milli Eğitim Bakanlığının 'engellileri kaynaştırma projesi' kapsamında İstanbul Mustafa Aykın İlköğretim Okulu'na kaydı yapıldı. Ancak 'kaynaştırma' bir anda 'ayırıştırma'ya, dışlamaya dönüştü... Ders devam ederken Ravza'nın okuldan çıkarılmasına Habertürk muhabirleri de tanıklık etti. Öğretmen F.S.'nin "Bu çocuğu sınıfta istemiyorum" haykırıları da okul salonunda yankılandı.

....

MİLLİ EĞİTİM: VELİLER ŞİKÂYET EDİYOR

Kadıköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, olayla ilgili şu açıklamayı yaptı: "Öğrencinin velisi, daha önce konuyu bize aktarmıştı. Burada kesinlikle öğretmenin ihmali ya da kasti bir hareketi söz konusu değil. Hatta derse girerek gerekli kontrolleri yaptık. Ancak sınıftaki diğer öğrencilerin velilerinden şikâyetler aldık. Kızımızın diğer çocuklara sataştığı yönünde şikâyetler oldu. Öğretmende çaresiz, engelli öğrenci velisi ile diğer velilerin arasında kaldı."

....

Tek isteğim kızımın okula devam etmesi. Öğretmen 'Annesi gelsin, sınıfta otursun' diyor, ancak annesi de çalışıyor. 'Ben gelebilirim' dediğimde kabul etmiyor. Kapıcı olduğum için mi böyle davranılıyor? Ben her okula gelişimde kızımı sınıf dışında tek başına otururken bu- ş luyorum. Kaybolacak diye korkuyorum. Öğretmen, kızıma sürekli 'Defol git' diyor, kötü davranıyor."¹¹³ şeklindedir. Haber üzerine MEB tarafından soruşturma başlatıldığı haberi de medyaya yansımıştır.

"Zihinsel engelli minik Ravza'nın öğretmeni tarafından sürekli sınıftan çıkartılması haberi büyük yankı uyandırdı. Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu, bizzat talimat verdi, soruşturma başlatıldı. Bakanlık tarafından yapılan yazılı açıklamada ise, "Arzumuz, hiçbir engelli çocuğumuzun ayrımcılığa ve dışlamaya maruz kalmadan eğitim görmeleridir.

¹¹² <http://okulweb.meb.gov.tr/20/01/140171/dokumanlar/ozelegitim/engelli%20bireylerin%20ozellikler.pdf>

¹¹³ <http://engelliler.gen.tr/f53/engelli-ravza-kaynasirken-ayristi-5566/>

Bakanlığın kaynaştırma eğitimi konusundaki çabaları sürecektir. Soruşturma başlatılmıştır" dendi." ¹¹⁴

"1 Aralık 2011

Türkiye'yi bu zihniyete bırakıp gidemem

Avukat Sedef Erken özel bir okulun anasınıfına kabul etmediği otizmli oğlu Ozan Sanlısoy adına Türkiye'nin ilk engelliye eğitimde ayrımcılık davasını açtı.

...

Yakındaki özel okulu aradım, 'Benim bir çocuğum var, Teşvikiye'de oturuyoruz, kontenjanınız var mı?' dedim. 'Tabii' dediler, 'Kimsiniz nesisiniz, ne iş yapıyorsunuz, çok güzel, bekleriz.' 'Bir tek detay var' dedim 'Oğlum özel eğitim alıyor. Belli saatlerde gelmesini sağlayabilir miyim?' 'Ne eğitimi alıyor?' 'Atipik otizm.' 'O zaman getirmeyin alamayız' dediler direk, 'Kaynaştırmalı bir okula götürün.'

...

Müdür: Meğer okul da kanunen yükümlüymüş

Erken ilk reddin ardından yasal yollara başvuracağını söyleyince okulun müdürüyle konuşma imkanı buluyor. Kaynaştırma Genelgesi'ni verdiği müdür ikinci gidişinde "Oturup okudum, doğru söylüyorsunuz, yükümlülüklerimiz varmış" diyor. Erken, kendi kaleme aldığı yazılar da dahil birçok doküman veriyor, okul yönetimi Ozan'la tanışıyor, hatta Ozan sınıfa giriyor ve olumsuz bir tepki vermiyor.

...

Birçok görüşme daha yapılıyor ancak sonuç alınamıyor. Okul Ozan'ı kabul etmiyor. Sedef Erken "Siz sadece benim oğluma değil buradaki çocuklara da bilinçsizce bir kötülük yapıyorsunuz, lise sona kadar farklı bir bireyle karşılaşmalarını engelleyerek onlara da zarar veriyorsunuz" diyor. Okulun avukatıyla yapılan görüşme de sonuçsuz kalıyor." ¹¹⁵

"18.05.2011

Zihinsel Engelli Öğrencisi İçin Yükseköğrenim Şansı İstedi

Yetenek gerektiren bu tür yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarında diğer engellilere kontenjan ayrılmışken, zihinsel engellilere aynı şansın tanınmadığını aktaran Ayrıl, "Mezun olan bir öğrencim de Mert gibi yetenekliydi. Akdeniz Üniversitesi'ne gidip başvuruda bulundum ancak prosedür uygun olmadığı için bir şey yapamadılar. Bu çocuklar körelmemeli. Onlara da kontenjan ayrılmalı. Mert heba edilebilecek bir çocuk değil" dedi" ¹¹⁶

"29.09-2011, 17:33

oğlum down sendromi 6 yaşında bu güne kadar her türlü eğitimi kendi imkanlarımızla verdirdik verdik bu sena devlet okuluna ana sınıfına kaydını yapmama için kavga gürültü uğraştık yaptırarak açıkçana her türlü zorluğu çıkardılar milli eğitim şube müdürümüz sağolsun çözdü olayı 10 gündür gidiyor ama öğretmeninden bakıcısına okadar itici ve isteksizlerki anlatamam ve bir kaçkez sınıfta ayrı oturtulduğunu ve birkezde çekiştirildiğini gördüm, ben orada daha sosyal olsun ve birşeyler öğrensin diye yolluyorum ama öğretmeni bir bardak su vermektense aciz ve sabırdan sevgiden yoksun biz çıkışamıyoruzda sonuçta yarım gün orada ve ne yapacağımı şaşırılmış kinlenmiş, durumdayım benim ne yapmamı önerirsiniz nereye başvurayım ne yapacağım" ¹¹⁷

¹¹⁴ <http://www.haberturk.com/yasam/haber/602783-bakan-cubukcu-sorusturma-baslatti>

¹¹⁵ <http://www.stargazete.com/cumartesi/davasi-turkiye-de-bir-ilk-haber-410907.htm>

¹¹⁶ <http://www.sondakika.com/haber-zihinsel-engelli-ogrencisi-icin-yuksekogrenim-2733725/>

¹¹⁷ <http://www.engelliler.biz/forum/archive/index.php/t-77661.html>

“19 Haziran 2011

Engelli Ümran'a 'üniversite engeli'

Yeterli puan aldı ama YÖK'ten gelen yazı hayallerini yıktı

Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı önceki yıllarda birçok engeli öğrenci almasına rağmen bu yıl aldığı Yönetim Kurulu kararıyla engelli öğrencilerin başvurusunu kabul etmedi. İzmir'de yaşayan görme engelli Ümran Sevinç ise bu karar sonrası müzik eğitimi almak istediği Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı'ndan ret cevabı alınca yıkıldı. Engelli öğrencilerin Yönetim Kurulu kararıyla konservatuvara alınmaması konusunda açıklama yapan okul yetkilileri ise, "YÖK'ten bize engelli öğrencilere uygun şartların hazırlanması için yazı geldi. Bu şartlar oluşturuluncaya kadar engelli öğrenci alınmama kararı verildi" dedi.¹¹⁸

Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel tarafından verilen yazılı soru önergesine, Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer tarafından verilen cevaba göre 2011-2012 Eğitim ve Öğretim Yılında Özel Eğitim öğrenci sayısı;

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki resmi ilköğretim okullarında 18.141, Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarının özel eğitim sınıflarında 20.958 ve Kaynaştırma eğitiminde olan 158.852 engelli olmak üzere toplam 176.993 engelli bakanlığa bağlı okullarda ilköğretim eğitimi almıştır.¹¹⁹

Cevapta eğitim alan 176.993 engellinin 108.619'nun erkek 68.374'nün kız olduğu belirtilmektedir.

Engellilere ilişkin kesin yaş ve cinsiyet verilerinin bulunmaması nedeniyle, okullaşma oranı konusunda yorum yapmak olanaklı değildir. Ancak eğitim alan öğrencilerin cinsiyet dağılımları, özürler araştırması cinsiyet dağılımı ile uyumsuzluk göstermektedir. Araştırma sonuçlarında engellilerin cinsiyet dağılımında kadınların oranı daha fazladır, eğitim alan engellilerin cinsiyet dağılımında ise erkekler çoğunluktadır. Bu durum engelli kız çocukları açısından eğitime erişim probleminin daha fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2010 yılı Özürsüzlüğe dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması bulgularına göre eğitim hizmetleri örneklem grubunun en fazla ayrımcılığa uğradıklarını belirttikleri üçüncü alanıdır.

4.15. Sağlık

BMEHS'nin 25. Maddesi düzenlemesine göre sözleşmeye taraf devletler, parasız veya karşılanabilir bir maliyetle, cinsiyete duyarlı, diğerleri eşit fırsatlarla ve kalitede, mümkün olduğunca kişilerin yaşadıkları yerlerde, rehabilitasyon ve engellilerin engelleri nedeniyle ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini karşılamakla yükümlüdür.

Türkiye'de engelliler sağlık tesislerinin fiziksel koşulları, engelleri nedeniyle ihtiyaç duydukları sağlık hizmetleri ve araç gereç bedellerinin sağlık sigortası kapsamı dışında kalması, bireysel olarak sosyal güvenlik şemsiyesi dışında kalmaları yada sağlık

¹¹⁸ <http://www.haberturk.com/saglik/haber/640969-engelli-umrana-universite-engeli>

¹¹⁹ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1756sgc.pdf>

personelinin olumsuz tutumları ve işaret dili bilen yeterli personel bulunmaması gibi nedenlerle ayrımcı pratiklere maruz kalabilmektedir.

Yapılan araştırmalar sağlık hizmetlerine erişimde işitme engellilerin diğer engelli gruplarına göre daha dezavantajlı bir durumda olduklarını göstermektedir.

Fiziksel koşullar özellikle birinci basamak sağlık hizmeti sunumu yapılan sağlık birimlerinde (sağlık ocağı, dispanser, özel muayeneler vb) sorun yaratmaktadır. İkinci basamak (devlet hastaneleri, özel hastaneler vb) ve üçüncü basamak (niversite hastaneleri, eğitim hastaneleri vb) sağlık kurumlarında ise fiziksel koşullar önemli oranda erişime uygun hale getirilmiş durumdadır.

Türkiye’de tedavi masrafları, ortez, protez ve iyileştirici araç gereçler için alınacak hasta katılım payları Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) ile düzenlenmektedir.

SUT’un 6.5.15. maddesinde “3713 sayılı Kanuna göre aylık bağlanmış malller ile aynı Kanun kapsamına giren olaylar sebebiyle vazife malllğ aylığı alan er ve erbaşların sağlık kurulu raporuyla ihtiyaç duydukları her türlü ortez/ protez ve diğer iyileştirici araç/gereçlerden katılım payı alınmaz.” denilmektedir.

3713 sayılı kanun Terörle Mücadele Kanunu’dur. SUT’deki düzenleme ile engelliler arasında, engelli olma nedeni üzerinden ayrımcılık yapılmaktadır. Düzenleme, aynı oranda “zrl raporu” bulunan örneğin doğuştan engelli bir kişi ile 3713 sayılı kanun kapsamındaki görevi sırasında engelli olmuş kişi arasında ayrımcı uygulamaya neden olmaktadır. Bu uygulama aynı zamanda BMEHS’nin 20. maddesindeki kişisel hareketliğin sağlanması düzenlemelerine de aykırıdır.

Yine mevzuattaki adıyla zrllk raporları konusunda tam bir standartın yakalanmamış olması ayrımcılık ve hak ihlallerine yol açmaktadır. “zrl raporları”, engelli bireylerin kendilerine tanınmış diğer haklardan faydalanmasını belirlemektedir. Bu nedenle eğitim, istihdam, bakım ve rehabilitasyon başta olmak üzere bir çok hakkı etkilemektedir.

Temel sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünce 7.12.2010 tarihinde yayınlanan “zrl Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Genelgesi” ile İl sağlık Müdürlüklerine, zrllk raporlarının mevzuata uygun olarak düzenlenmesinden, sağlık kurumlarının fiziksel erişim koşullarına ve işaret dili bilen personel istihdamına kadar bir çok sorun alanına ilişkin talimatlar verilmiştir.

Raporlama dneniminde tespit edilebilen vakalar;

“20.04.2011

Zihinsel engelli gence "askerlik yapabilir" raporu

Muş’un Korkut ilçesinde bağlı Karakale beldesinde yaşayan ve engelli raporu bulunan Ferit Tuğrul'a (23) vatani görevini yapması için celp kağıdı geldi.

Tuğrul'un ailesi celp kağıdı zerine Ferit Tuğrul'a verilen raporlarla birlikte Muş Askerlik Őubesine gitti. Tuğrul, muayene için önce Tatvan Askeri Hastanesine ardından Diyarbakır Askeri Hastanesine sevk edildi. Diyarbakır Askeri Hastanesinde muayene edilen Tuğrul'a, burada "Askerlik yapabilir" raporu verildi.”¹²⁰

¹²⁰ <http://www.farklihaber8.com/haber/guncel/zihinsel-engelli-gence-akerlik-yapabilir-raporu/4139.aspx>

“Gaziantep H Tipi Cezaevinde hükümlü olarak bulunan ve bir gözü olmayan Ali Paksoy, maddi olanakları bulunmaması sebebiyle, protez göz implantasyonu tedavi masraflarının karşılanmasını talep etmiştir. Ceza ve Tefkifevleri Genel Müdürlüğü’nün talebi reddettiği 30.12.2011 tarihli yazısında, Ali Paksoy’un raporunda “hastanın tek göz ile yaşamasında hayati bir tehlike yoktur, Stereopsis için yaşam konforu bozulmaktadır” yazıldığını, ilgili mevzuat gereğince “herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan hükümlünün, estetik amaçlı veya kurumdaki yaşamını engel oluşturmeyen tedavi giderleri kendisi tarafından karşılanır” ifadelerine yer vermiştir.”¹²¹

“14.07.2011

Mitinge katıldı bakım ücretinden oldu

YÜZDE 80 engelli Cemal Yücel, kapatılan DTP’nin Urfa’daki yerel seçim mitingine katıldıktan sonra “bakım ücreti” kesildi. Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü gerekçesini “Yücel’e bakan ve bakım ücretini üç yıl kesintisiz alan üvey annesinin birinci dereceden akrabası olmadığına” bağladı.

Ağır engelli” statüsündeki engelli yurttaşların faydalanabileceği bakım ücretlerini düzenleyen ve 2007 yılında çıkarılan kanunun 4’üncü maddesinde, bakım ücretini engelli yurttaşın bakmak amacı ile alabilecek kişinin, “Üveyler dahil olmak üzere bakıma muhtaç özürünün; eşi, çocukları ile çocuklarının eşleri, ana ve babası ile bunların ana ve babası...” şeklinde belirtilmesine rağmen 3 yıl boyunca söz konusu ücreti alan Cemal Yücel (32), 2009 yılında kapatılan DTP’nin Urfa’daki yerel seçim mitingine katılınca bakıcısının “üvey anne” olduğu gerekçesiyle verilen ücretten oldu.”¹²²

4.16. Habilitasyon ve Rehabilitasyon

Sözleşmenin 26 maddesi, engellilerin hayata tam katılımlarının sağlanmasında akran desteği de dahil olmak üzere fiziksel, sosyal ve mesleki gelişimlerinin geliştirilmesini/kazandırılmasını düzenler ve bu hizmetlerin engellinin rızası, kırsal alanlar da dahil olmak üzere engellinin yaşadığı yere mümkün olduğunca yakın bir yerde, erişilebilir teknoloji ve bilgi sağlanarak ve uygun eğitilmiş personelle sunulması gerektiğini belirtir.

Türkiye’de rehabilitasyon hizmetleri kamu ve özel kuruluşlar tarafından verilmektedir. Mevzuat gereğince, bakıma ihtiyaç duyan engelliler için ödenen bakım ücretleri ve özel bakım merkezlerinin ücretlerinin devlet tarafından karşılanması uygulamasının, verilen bakım hizmetinin, bakımı gerçekleştiren kişi veya personelin uygunluğu açısından periyodik olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bakım hizmetinin aile bireyleri tarafından gerçekleştirildiği durumlarda ilgili kişilere temel bakım eğitimi verilmelidir.

Raporlama döneminde tespit edilebilen vakalar;

“Gaziantep’li Atmaca ailesi, 2 yıl önce zihinsel engelli olan 2 çocukları 23 yaşındaki Yunus ile 22 yaşındaki Bayram’ı, memleketlerinde yer olmadığı için bakım ve rehabilitasyon için Şanlıurfa’daki 80. Yıl Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi’ne yerleştirdi. Zaman zaman Şanlıurfa’ya gelerek çocuklarını ziyaret eden Atmaca ailesini arayan yetkililer, zihinsel engelli çocuklardan Yunus Atmaca’nın 9 Temmuz’da ortadan kaybolduğunu söyledi.

....

¹²¹ Hükümlünün başvurusuna verilen yazılı cevap.

¹²² <http://www.evrensel.net/news.php?id=9848>

Ellerinde çocuklarının fotoğrafı ile kapı kapı dolaşan Atmaca çifti, "Oğlumuz zihinsel engelli. Evde bakamadığımız için başvurduk ve devlet en yakın kent olduğu için Yunus ve kardeşi Bayram'ı Şanlıurfa'ya yerleştirdi. 2 yıla yakın zamandır burada kalıyorlardı. 9 Temmuz'da Yunus merkezden kaçıyor ve ondan sonra kendisini bir türlü bulamadık" dedi.¹²³

Kapalı kurumlarda rehabilitasyon hizmeti verilen kişilerin güvenliklerinin sağlanması da dahil olmak üzere tüm hakları devletin sorumluluğu altındadır.

Türkiye'de kapalı kurumlarda yaşanan vakalara ilişkin bilgi toplamak olanaklı değildir. Kurumlar, ihlal sorgulaması amacıyla yapılan bilgi edinme başvurularına "bilgi verilmesi uygun bulunmamıştır" gibi gerekçelerle sorulara yanıt vermemektedir.¹²⁴

4.17. Çalışma ve İstihdam

Engellilerin çalışma hakkı ilgili düzenlemeler BMEHS'nin 27 maddesinde yapılmıştır. Maddede istihdam sürecinin bütün aşamalarında ayrımcılık yasağı, işe alım, çalışma koşulları, kariyer gelişimi, sendikal hakların kullanılması, eşit fırsatlar ve eşit işe eşit ücret, serbest çalışma, mesleki eğitime erişim, işyerlerinde makul düzenlemelerin yapılması, kamu istihdamı ve olumlu eylem politikalarının desteklenmesi konularında engellilerin haklarının korunması düzenlenmektedir.

Türkiye'de engellilerin istihdama katılımı ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına göre engelli nüfusun %78.9'u çalışma hayatına dahil olamamaktadır.

Türkiye'de engellilerin istihdama katılımına ilişkin politikanın temel aracı kota uygulamasıdır. Kota uygulamasına ilişkin düzenlemeler DMK ve İK'nda yer almaktadır. Kota düzenlemelerine göre, 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde %3, kamu işyerlerinde %4 oranında işçi ve kamu kurumlarının %3 oranında engelli memur çalıştırmaları gerekmektedir.

Devlet Personel Başkanlığı'nın (DPB) Ağustos 2011¹²⁵ verilerine göre kamu kurumlarında toplam 44.189 engelli memurun istihdam edilmesi gerekmekte iken 20.829 engelli memur istihdam edilmekte 23.360 engelli memur kadrosu boş bulunmaktadır. Durum DMK'nun kamu kuruluşları tarafından ihlal edildiğini göstermektedir. DPB verilerine göre DMK'nu ihlal eden ilk 5 kurum, Milli Eğitim Bakanlığı (-12.672), Sağlık Bakanlığı (-3.725), Diyanet İşleri Başkanlığı (-1.748), Adalet Bakanlığı (-1.618) ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (-810)'dır.

Manisa Milletvekili Erkan Akçay'ın Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın yanıtlaması istemiyle 14.11.2011 tarihinde verdiği yazılı soru önergesine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin tarafından verilen cevapta "kamu sektöründe istihdam edilmesi gereken engelli işçi sayısının 13.186, istihdam edilen engelli işçi sayısının ise 12.221 olduğu ve

¹²³ <http://www.aktifhaber.com/zihinsel-engelli-gencten-16-gundur-haber-alinamiyor-472608h.htm>

¹²⁴ 2010 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne Yapılan ve başka sorular yanında "5-2010 yılında müdürlüğüne bağlı yurtlarda kalan zihinsel engellilere yönelik cinsel taciz ve tecavüz olayı yaşanmış mıdır? Yaşandı ise olay sayısı kaçtır? Kaç olayda kamu görevlileri zanlı veya sanık durumundadır? 6-2010 yılında müdürlüğüne bağlı bakımevi ve yurtlarda görevli personel hakkında cinsel taciz veya tecavüz suçu nedeniyle açılmış soruşturma var mıdır ? sayısı kaçtır?" sorularının yer aldığı bilgi edinme başvurusuna verilen cevapta digger sorular cevaplanmış, yukarıya alıntılanan sorular için "Başvurunuzdaki diğer konularla ilgili olarak Hukuk Müşavirliğimiz ile yapılan yazışma sonucunda talep edilen bilgilerin 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamı dışında olduğu, bu nedenle verilmesinin uygun olmayacağı belirtilmiştir." şeklinde yanıt verilmiştir.

¹²⁵ http://www.dpb.gov.tr/dpb_istatistikler.html

965 engelli işçi kadrosunun boş olduğu belirtilmiştir.¹²⁶

Özel sektörde engelli istihdamına ilişkin veriler ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in Manisa Milletvekili Erkan Akçay'ın yazılı soru önergesine verdiği cevaba göre " 2011 yılı Eylül ayı sonu itibariyle elli veya daha fazla sigortalı bulunan işyerlerinin sayısı 18.004 olup bu işyerlerinde çalışan işçi sayısı 3.417.745 ve çalışan özürü sayısı 87.519'dur. ...

2011 Eylül ayı sonu itibariyle özürü kontenjan açığı bulunan özel sektör işyeri sayısı 4.272'dir. Bu işyerlerinden 156'sına idari para cezası kesilmiş olup, kesilen idari para cezası miktarı 36.801.398.00 TL'dir."¹²⁷ şeklindedir.

Kanunlardaki kota uygulamasının çalışma yaşamındaki yansıması bu şekildedir. Gerek kamu sektörü gerekse özel sektör işverenleri engelli kotalarını (bu kotalar alt sınır olarak belirlenmiş olmasına karşın) doldurmakta isteksiz davranmaktadır.

Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in Kayseri Milletvekili M. Şevki Kulkuloğlu'nun yazılı soru önergesine verdiği cevaba göre "...2011 yılının özürü memur alımının merkezi sınav ve kura sonuçlarına göre yapılmasına ilişkin mevzuat ve 2012 yılında yapılacak sınavlara hazırlık çalışmaları ile geçmesi sebebiyle, 2011 yılında kamu kurum ve kuruluşunca özürü personel alımı yapılamamıştır.

2012 yılında merkezi sınav ve kura sonuçlarına göre yaklaşık 3500 civarında özürü personel alımı yapılması beklenmektedir"¹²⁸

Yukarıdaki tablo, kota uygulamasının düzenlendiği kanunlarda yeterli yaptırımların bulunmaması ve kota uygulamasının izlenmemesi nedeniyle oluşmuştur.

Kadın engelliler aleyhine durum istihdam alanında görülmektedir. Yine DPB'nın Ağustos 2011¹²⁹ verilerine göre kamuda istihdam edilen 20.829 engelli memurun 4.232'si kadın, 16.597'si erkektir.

Manisa Milletvekili Erkan Akçay, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in yanıtlaması istemiyle verdiği 15.11.2011 tarihli yazılı soru önergesinde kamudaki bu cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekerek "Özürü istihdamındaki bu cinsiyet eşitsizliğini önlemeye yönelik bir çalışma yapmayı düşünüyorsunuzuz"¹³⁰ sorusunu sormuş, önerge Fatma Şahin tarafından "objektif kriterlere göre sınavlar yapılmakta, cinsiyet ayrımcılığı uygulanmamaktadır"¹³¹ şeklinde yanıtlanmıştır.

Engelli kadın istihdamı rakamları bilinmesine rağmen 2011 yılında çıkarılan Özürülülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav Ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik'te¹³² engelli kadınlar için pozitif ayrımcı bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Genel olarak istihdama erişimde yaşanan ayrımcılık yanında engelliler eğitimleri ve yetenekleri uygun olsa bile, belirli mesleklere atanmamaktadır.

¹²⁶ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1199sgc.pdf>

¹²⁷ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1220sgc.pdf>

¹²⁸ ifadenin altını biz çizdik,

<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-4705c.pdf>

¹²⁹ http://www.dpb.gov.tr/dpb_istatistikler.html

¹³⁰ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1210s.pdf>

¹³¹ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1210sgc.pdf>

¹³² http://mevzuat.meb.gov.tr/html/28073_2192.html

Ayrımcılık içermeyen ve fırsat eşitliğine dayanan bir çalışma yaşamı için her mesleğin gerektirdiği özelliklerin günümüz koşullarına uygun nesnel kriterlere bağlanması gereklidir. Oysa mevzuatta “görevini devamlı yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürle bulunmamak.” yada “Her türlü iklim şartlarına dayanıklı olduğunu tam teşekküllü resmi hastane raporu ile belgelemek” gibi genel ifadelerle yer verilmektedir.

Türkiye’de bir çok meslekle ilgili kanunda bu genel ifadelerle rastlamak olanaklıdır. Bu genel yaklaşımlar uygulamada keyfiliğe ve ayrımcılığa yol açmaktadır.

Örneğin;

Dışişleri Meslek Memurluğu ile yasal düzenlemelerin hiçbirinde engellilik ile ilgili bir düzenleme bulunmamasına rağmen MEB'nin okulweb.meb.gov.tr adlı internet sitesinde mesleklerin tanıtıldığı bölümde bu meslek için;

" MESLEĞİN GEREKTİRDİĞİ ÖZELLİKLER

*Diplomat (Dış İşleri Meslek Memuru) olmak isteyenlerin; - Üstün bir akademik yetenek düzeyine sahip, - Söz ve yazıdaki ayrıntıyı, öz ifadeyi algılayabilen, - Sosyal bilimlere ilgili ve bu alanda başarılı, - Başkalarını etkileyebilen, düşüncelerini başkalarına söz ve yazı ile aktarabilen, - İnsanlarla iyi iletişim kurabilen, - Yeniliklere açık, yaratıcı, coşkulu, - Sorumluluk duygusuna sahip, sır saklayabilen, - Düzgün bir fiziki yapıya sahip ve bedensel özürü bulunmayan, - İleri derecede İngilizce veya Fransızca ve Almanca bilen kimseler olmaları gerekmektedir."*¹³³

koşulları arandığı ifade edilmektedir.

MEB, Dışişleri Meslek Memurluğu ile ilgili olarak mevzuatta yer almayan bir kriteri meslek için gereken özellikler arasında saymaktadır.

Yine Dışişleri Bakanlığı web sitesinde Dışişleri Meslek Memurluğu ile ilgili olarak,

“Aday Meslek Memurluğu Sınavına Katılma Şartları Nelerdir ?

Dışişleri Bakanlığı meslek memuru olmak için, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48'inci maddesinde yer alan devlet memuru olma koşullarına ilaveten aşağıdaki şartlar aranır:

.....

e) Her türlü iklim şartlarına dayanıklı olduğunu tam teşekküllü resmi hastane raporu ile belgelemek (bu belge sınavı kazananlardan istenecektir.)¹³⁴ şartlarına yer verilmiştir. Günümüz koşullarında her türlü iklim koşullarına dayanıklılık nesnel bir kriter değildir.

Engelliler açısından istihdama erişimde yaşanan ayrımcılık yanında mesleğine uygun işte çalışma, işinde yükselme, işyerinde makul düzenleme isteme, engeline uygun güvenli bir ortamda çalışma konularında ihlaller yaşanmaktadır.

Raporlama döneminde tespit edilebilen vakalar;

"CHP'li İzmir Büyükşehir Belediyesi, biri engelli iki hanım memurunu asfalt şantiyesine gönderdi. Belediyeye bağlı Eşrefpaşa Hastanesi'nde memur kadrosunda çalışan bu kişiler, Bornova ilçesindeki Fen İşleri Daire Başkanlığı'na bağlı Belkahve Şantiyesi'ne

¹³³ İfadenin altını biz çizdik,

okulweb.meb.gov.tr/42/01/246754/tm_meslekler.doc (erişim 10.05.2012)

¹³⁴ <http://www.mfa.gov.tr/meslek-memurlari.tr.mfa>

taýin edildi. Ortopedik engelli olan ve "Büro işinde çalışması uygun olur" şeklinde sağlık raporu bulunan Güleser Yener, yedi yıl hastane bahçesinde oturarak mesai doldurmuş"¹³⁵

"Arkadaşlar bir kamu kurumunda engelli memur olarak çalışmaktayım % 50 Oranında engelliyim. çalıştığım kurumda kurumun amiri engelli memur olarak beni yardımcı hizmetli olarak çalışan arkadaşların yanında çalıştırmaktadır. İşin ilginç tarafıda yardımcı hizmetler biriminde olan bir arkadaşıda benim çalışma koşullarıma uygun olan büroda çalıştırmaktadır. ...

ben kendi sınıfımda çalışmak için 2 tane bilgisayar işletmenliği belgesi aldım. amirden durumuma uygun büroda çalışmak istediğimi böyle kuruma daha verimli olacağımı söyledim kabul etmedi. başka bir kuruma gönderirim seni dedi.

Mesaj Gönderim Zamanı: 04.01-2011 20:19"¹³⁶

" Görme engelli gece bekçisi

ZONGULDAK'ın Çatalağzı Belde Belediyesi'nde mevsimlik işçi statüsünde işe alınan yüzde 85 görme engelli 37 yaşındaki Muhuttin Demirci, belediye garajında saat 16.00-24.00 vardiyasında bekçi olarak görevlendirildi."¹³⁷

"12-01-2011, 09:25:31

Merhabalar

iş yerinde 5 engelli arkadaşız..her konuda ayırım yapılmakta maaşlar yarım dan daha az.

.....

ilaç firması amerikan yöneticiler türk sendikamız yok sözleşmemiz var sözleşmede mesai alamaz diyor...en az ücret 5 arkadaşın diğerleri bizim yani sağlamlar 3 katımızı almakta..zam vermiyorlar onlar %15 zam alırken biz %3 alıyoruz...5 yıldır böyle"¹³⁸

"25.08.2011

EYÜP KAYMAKAMI OSMAN KAYMAK KADINLARLA ÇALIŞMAK İSTEMİYORMUŞ İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü için görev bekleyen biri engelli 3 kadına "Kadınlarla çalışmıyorum " diye İstanbul Eyüp Kaymakamı Osman Kaymak hakkında inceleme başlatıldı.

.....

Bu Halinle Buralara:

Engelli olan A.İ. Kaymakam'ın durumuyla ilgili 'Bu halinle , buralara kadar gelmişsin ama sen olsan isternisin"? dediğini de idda etti.Yazı İşleri Müdürü adaylarından N.C de bu yönde ifade verdi.Kaymakam bu hafta ifade verecek.

İnşaatlar olduğu için Erkek istedim.!

Kaymakam Osman Kaymak iddialarla ilgili şunu söyledi.:

'Kaymakam olarak erkeği tercih ederim. Daha önceki memurum da erkek ti. Kadınla çalışmada Doğum izni gibi sıkıntılar olabilir.Ayrıca etrafta inşaatlar olduğu için erkek olsun dedim.Üçünü de yetersiz buldum.Vali oluruyla bir erkek atadım.'Bu halinle derken de sen rahatsızsın demek istedim..Hanın arkadaşımız sakat,yürüyemiyor.benim sık sık yazı işleri müdürünü çağırمام lazım .Yazı işleri müdür kaymakam'ın eli

¹³⁵ <http://www.engelliler.net/chp/li-belediye-engelli-bayan-memuru-asfalt-santiyesine-gonderdi/>

¹³⁶ <http://www.engelliler.biz/forum/sakatlar-ve-mobbing/62226-calistigim-kurumda-engelli-ayrimi-yapiliyor.html>

¹³⁷ <http://gundem.milliyet.com.tr/gorme-engelli-gece->

[bekcisi/gundem/gundemdetay/16.06.2011/1403295/default.htm](http://gundem/gundemdetay/16.06.2011/1403295/default.htm)

¹³⁸ <http://engelliler.gen.tr/f14/engelli-oldugumuz-icin-is-yerinde-ayrimciliga-ugruyoruz-10757/>

ayağıdır.Bastonla yürüyor' dedi."¹³⁹

Yukarıdaki örneklerde eşit işe eşit ücret ilkesi da dahil olmak üzere engellilerin istihdam alanında yaşadıkları ayrımcı uygulamalara ilişkin iddialar bulunmaktadır.

Kadın engellilerin istihdama katılımının artırılması , işveren-engelli işçi iletişim eğitimi, engellilerin iş sürecine hazırlanması ve iş hayatında karşılaştığı olumsuzluklarla başedebilmeleri konusunda destek alabilmeleri konusunda bir çalışma bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, engelli sivil toplum örgütleri ve ticari işletmeler tarafından gerçekleştirilen mesleki eğitim kursları ve istihdam projelerinin önemli kısmı engelli bireylerin evlerinden çıkmadan gelir elde etmesine yöneliktir. İyi niyetlerle yapılmasına rağmen, bu çalışmalar engellileri evlerine daha çok kapatan sonuçlara yol açmaktadır.

4.18. Siyasal Ve Toplumsal Yaşama Katılım

Engellilerin siyasal ve toplumsal yaşama tam ve etkin katılım hakkı BMEHS'nin 29. maddesinde düzenlenmiştir. Madde engelli bireylerin diğerleri ile eşit bir biçimde seçme ve seçilme hakkı ve fırsatına sahip olabilmesi için yol göstericidir. Madde ile aday olma, oy kullanma usulleri, yerleri ve malzemelerinin erişilebilir, anlaşılabilir ve kullanılabilir olmasını, seçmen olarak kendilerini serbestçe ifade edebilmelerini ve gerektiğinde kendi seçecekleri bir kişinin yardımı ile oy kullanmaları için gerekli düzenlemelerin yapılmasını düzenlemektedir.

Raporun kapsadığı dönemde 12 Haziran 2011 tarihinde 24. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri yapılmıştır. İzleme Platformu 10 ilde dezavantajlı grupların seçme ve seçilme haklarına erişimini izlemiş ve raporlamıştır.¹⁴⁰ Platform tarafından hazırlanan seçim izleme raporundaki bulgular;

"Yüksek Seçim Kurulu (YSK)'na engelli seçmen sayısı ve bu seçmenlerin engel gruplarına göre dağılımına ilişkin yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen cevaba göre 2010 yılında ÖZİDA'dan alınan verilerle seçmen kütüklerinde 41.338 görme engelli, 56.169 ortopedik engelli 67.787 zihinsel engelli seçmen bulunmaktadır.

Yani, YSK verilerine göre, nüfusunun %12.29'u engelli olan Türkiye'de engellilerin seçmenler içindeki oranı %0.33'tür ve toplam 165.293 engelli seçmen bulunmaktadır. Bu veri YSK'nun engelli seçmenlerin bilgilerine ve engelli bireylerin seçimlere etkin katılımı için herhangi bir politikaya sahip olmadığını göstermektedir.

Yine siyasal partilere milletvekili aday olmak için yaklaşık 400 engelli aday başvuruda bulunmuştur. TBMM'de temsil edilen siyasal partiler tarafından aday listelerine 21 engelli aday girebilmiş, bu adayların sadece dördü seçilebilecek sırada aday gösterilmiş ve milletvekili seçilmiştir."¹⁴¹

2011 seçimlerinde engelli seçmenlerin oy kullanma işlemine çoğunlukla Sandık Kurulu Başkanı veya üyeleri refakat etmiştir.

¹³⁹ <http://www1.fatihaktuel.com/Yerel-eyup-kaymakami-osman-kaymak--kadinlarla-calismak-istemiyormus-44509.html>

¹⁴⁰ <http://www.esithaklar.org/2011/12/28/bagimsiz-secim-gozlem-raporu-yayinlandi/>

¹⁴¹ <http://www.esithaklar.org/2011/12/28/bagimsiz-secim-gozlem-raporu-yayinlandi/>

“...bulunan 86 yaşındaki felçli Ayşe Sarı, 12 Haziran'da yapılan 24. dönem milletvekili genel seçiminde oy kullanmak için yakınlarıyla Atatürk Mahallesi'ndeki Ünye Meslek Yüksekokulunda 1001 No'lu sandığa gittiğini ancak oyunu kendisine yardımcı olacağını söyleyen sandık görevlisinin kullandığını öne sürdü. Sandık görevlisinin, “Sana oyunu ben kullandıracağım” diyerek oy pusulasına mührü vurduğunu ancak hangi partiye oy verdiğini kendisine göstermediğini ileri süren Sarı, “Sandık görevlisi benim adıma oy kullandı. Ancak hangi partiye oy verdiğini göstermedi. Bu nedenle suç duyurusunda bulundum”¹⁴²

Seçimler için belirlenen oy verme yerlerinin büyük çoğunluğu da engellilerin erişimine uygun değildir. Seçimlerde oy kullanmaya giden engelli seçmenler seçim merkezlerinde birbirinden farklı uygulamalarla karşılaşmıştır. 12 Haziran seçimlerinde oylarını kullanamayan çok sayıda engelli seçmen bulunmaktadır.

İzmir'de yaşayan ve 12 Haziran seçimlerinde oy kullanamayan S.E davası;

“OLAY : S.E. ortopedik engelli olup tekerlekli sandalye kullanmaktadır. 12.06.2011 tarihli milletvekili genel seçimlerinden önce seçmen kütüğüne engelli olduğuna ilişkin bilgiyi işletmiştir. Oyunu kullanmak üzere Karşıyaka Hasan Pınarçalı İlköğretim Okuluna gittiğinde sandık atamasının 2.kattaki bir sandığa yapılması sebebiyle oy kullanamamış , bu durum bir tutanakla tespit edilmiştir. Öncelikle Yüksek Seçim Kuruluna bir dilekçe ile başvuru yapılarak 10.000.- (Onbin) TL manevi tazminat talep edilmiş, 60 gün içinde kurumdan yanıt gelmemiştir.

DAVALAR :

İDARİ DAVA : 07.10.2011 tarihinde İzmir 1.İdare Mahkemesinde 10.000.-TL manevi tazminat istemli tam yargı davası açılmıştır. Yargılama devam etmektedir.

CEZA DAVASI : İzmir İl Seçim Kurulu Başkanı , Karşıyaka İlçe Seçim Kurulu Başkanı , Karşıyaka Seçim Müdürü ve sandık atamasında görevli memurlar hakkında görevi kötüye kullanma ve ayrımcılıktan suç duyurusunda bulunulmuştur. İl ve İlçe Seçim Kurulu Başkanı Hakim olduğu için soruşturma farklı usule tabi olduğundan henüz sonuçlanmamıştır.

Seçim Müdürü ve Bina sorumlusu hakkında takipsizlik kararı verilmiş, takipsizlik kararına itiraz reddedilmiştir. Sandık kurulu başkanı hakkında görevi kötüye kullanmaktan Karşıyaka 3.Sulh Ceza Mahkemesinde dava açılmıştır. Yargılama devam etmektedir.”¹⁴³

Türkiye’de oy kullanma pusulaları da dahil olmak üzere seçimlerde kullanılan tüm materyaller (seçmen bilgi kağıtları, askı listesi, seçmen yönlendirme materyalleri vb.) engelli seçmenler açısından ayrımcılığa yol açmakta ve engelliler seçme ve seçilme hakkını etkin olarak kullanamamaktadır.

¹⁴² <http://www.esithaklar.org/2011/12/28/bagimsiz-secim-gozlem-raporu-yayinlandi/>

¹⁴³ Bu davaya ilişkin bilgi platformumuza S.E'nin avukatı Av. Nurdan Anlı tarafından iletilmiştir. Davada İzleme Platformumuz tarafından hazırlanan Bağımsız Seçim İzleme Raporu da mahkemeye sunulmuştur.

4.19. İstatistikler ve Veri Toplama

BMEHS'nin 31 maddesi taraf devletlere sözleşmenin uygulanmasına yönelik politikalar geliştirilmesi için engellilere ilişkin, kişisel verilerin gizliliği ve özel hayata saygılı bir yöntemle ayrıştırılmış veri toplamayı önermektedir.

Oysa Türkiyede engellilere ilişkin veriler örneklem grup üzerinden hesaplanmaktadır. Türkiye'de halen kaç engellinin olduğu, bu kişilerin yaş ve cinsiyet dağılımları, engel gruplarına ve yaşadıkları illere göre dağılımları, eğitim ve istihdam durumları gibi konularda kesin istatistiki veriler bulunmamaktadır.

Kırklareli Milletvekili Turgut Dibek tarafından 26.07.2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in yanıtlaması istemiyle verdiği "engellilerin sayısı, yaş grubuna göre dağılımı ve çalışma çağındaki engelli nüfusa ilişkin" yazılı soru önergesi cevaplanmamıştır.¹⁴⁴

Raporun hazırlanması sürecinde sayısal verilere ilişkin yapılan bilgi edinme başvurusuna¹⁴⁵, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanlığı tarafından,

"1-Özür Grubuna Göre Dağılım

Ulusal Özürlüler Veri Tabanında kayıtlı, **adresi, özür grubu bilgileri bilinen ve yaşayan özürlü bireylerin** özür grubu bazında dağılımını gösterir. Bir kişi, birden fazla özür grubuna dâhil olabileceğinden, sütunlar toplamı toplam sütunundan fazla olabilir.

OZUR GRUBU	TOPLAM
Süreçen Hastalıklar	273748
Dil ve Konuşma	13443
Zihinsel	219491
İşitme	51767
Ortopedik	96314
Ruhsal ve Duygusal	70789
Görme	67448
Toplam	617057

¹⁴⁴ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0171s.pdf>

¹⁴⁵ Cevap başvurusuna e mail yoluyla gönderilmiştir.

2- İllere Göre Dağılım

Ulusal Özürlüler Veri Tabanında kayıtlı, **adresi bilinen ve yaşayan özürlü bireylerin il bazında dağılımını göstermektedir.**

İL ADI	SAYI	İL ADI2	SAYI3	İL ADI4	SAYI5
ADANA	37.700	EDİRNE	5.710	MALATYA	15.248
ADYAMAN	14.193	ELAZIĞ	13.215	MANISA	25.864
AFYONKARAHISAR	11.633	ERZINCAN	5.749	MARDIN	12.197
AĞRI	5.358	ERZURUM	11.363	MERSİN	28.543
AKSARAY	7.724	ESKİŞEHİR	14.624	MUĞLA	11.128
AMASYA	7.061	GAZİANTEP	21.268	MUŞ	8.154
ANKARA	72.804	GİRESUN	11.093	NEVŞEHİR	6.370
ANTALYA	25.585	GÜMÜŞHANE	2.989	NIĞDE	9.406
ARDAHAN	2.477	HAKKARI	3.209	ORDU	19.245
ARTVIN	4.993	HATAY	28.612	OSMANIYE	7.210
AYDIN	20.389	IĞDIR	2.768	RİZE	7.594
BALIKESİR	17.927	İSPARTA	8.280	SAKARYA	14.096
BARTIN	5.649	İSTANBUL	142.954	SAMSUN	30.504
BATMAN	10.682	İZMİR	75.956	SIIRT	5.633
BAYBURT	1.340	KAHRAMANMARAŞ	25.539	SINOP	5.123
BİLECİK	2.756	KARABÜK	4.846	SİVAS	12.218
BİNGÖL	7.609	KARAMAN	4.590	ŞANLIURFA	32.298
BITLİS	7.822	KARS	3.224	ŞİRNAK	4.169
BOLU	4.932	KASTAMONU	9.725	TEKİRDAĞ	12.807
BURDUR	6.188	KAYSERİ	23.214	TOKAT	10.447
BURSA	39.443	KILIS	2.018	TRABZON	13.768
ÇANAĞKALE	5.343	KIRIKKALE	6.482	TUNCELİ	2.559
ÇANKIRI	3.927	KIRKLARELİ	4.833	UŞAK	7.722
ÇORUM	12.947	KİRŞEHİR	5.968	VAN	14.409
DENİZLİ	17.886	KOCAELİ	23.446	YALOVA	2.800
DIYARBAKIR	35.344	KONYA	31.198	YOZGAT	12.502
DÜZCE	5.244	KÜTAHYA	9.250	ZONGULDAK	12.723
TOPLAM				1.241.816	

3- Cinsiyete Göre Dağılım

Ulusal Özürlüler Veri Tabanında kayıtlı, **adresi bilinen ve yaşayan özürlü bireylerin cinsiyet bazında dağılımını göstermektedir.**

Cinsiyet	Sayı
KADIN	461.970
ERKEK	779.846
TOPLAM	1.241.816

Şeklinde cevaplanmıştır.

Tablolara göre Türkiye’de Ulusal Özürlüler Veri Tabanına kayıtlı diğer bir deyişle, kamu otoritesi tarafından yaşadığı il, engel grubu ve adresi bilinen engellilerin sayısı 1.241.816 kişidir. Bu rakam engellilerin yaklaşık 6/1’ni kapsamaktadır ve kamu otoritesi yaklaşık 7.300.000 engelliden habersiz durumdadır.

Engellilere ilişkin istatistiki verilerin yetersizliği ile ilgili haberler medyaya da yansımıştır.

Örneğin, “Osmaniye İl Sağlık Müdürü Dr. Mehmet Cingöz, aile hekimlerince engellilerin durumlarının ve sayılarının tespit edilmesi için çalışma başlatılacağını söyledi.”¹⁴⁶

Oysa engelliler ile ilgili ayrıştırılmış ve sağlıklı toplanmış bilgiler kamu hizmetlerinin planlanması ve sunumunda eşit fırsatların oluşturulması açısından yol göstericidir.

Mevcut durumda Türkiye’de kamu otoritesi yaşlarını, cinsiyetlerini, engellilik durumlarını ve yaşadıkları illeri kesin olarak bilmediği engelli yurttaşlar için başta eğitim ve sağlık olmak üzere ayrımcılık içermeyen kamu hizmetleri planma sorunu ile karşı karşıyadır.

---

¹⁴⁶ <http://www.osmaniyportal.com/haber-525-Osmaniyede-Engelli-bireyler-tespit-edilecek.html>

5. ÖNERİLER

- 1- Türkiye mevzuatı BMEHS'ye uygunluğu bakımından taranarak gerekli değişiklikler yapılmalıdır,
- 2- BMEHS'ye Ek İhtiyari Protokolü onaylanmalıdır,
- 3- BMEHS gereğince belirlenmesi gereken ulusal uygulama ve koordinasyon birimi belirlenmelidir,
- 4- Yeni hazırlanacak anayasada engelliler de dahil olmak üzere tüm dezavantajlı gruplar için kapsamlı ayrımcılık yasağı düzenlemesi yapılmalıdır,
- 5- TBMM'de bulunan, İnsan Hakları Kurumu Kanunu tasarısı geri çekilmeli, tasarı Paris ilkelerine uygunluk açısından yeniden sivil toplum ile müzakere edilmelidir,
- 6- Engelliler ile ilgili mevzuata kadın engellilerin özellikle eğitim ve istihdamını artıracak pozitif düzenlemeler eklenmelidir,
- 7- Engellilere hizmet sunulan tüm kapalı kurumlar bağımsız izlemeye açılmalıdır,
- 8- Kişisel verilerin gizliliği ve özel yaşama saygıyı zedelemeyecek yöntemlerle engelliler ile ilgili ayrıştırılmış veriler toplanmalıdır,
- 9- Engellilerin kendileri ilgili yasama süreçlerine katılımını sağlayacak etkili mekanizmalar kurulmalıdır,
- 10- Cumhuriyet Savcılıkları medyaya yansıyan engellilere yönelik ayrımcılık haberlerine ilişkin olarak resen soruşturma açma görev ve yetkilerini kullanmalıdır,
- 11- Usul hukuku düzenlemelerine engellilerin adalete erişimini kolaylaştırıcı maddeler eklenmelidir,
- 12- Engellilere yönelik eğitim, sağlık, bakım ve kişisel hareketliliğin sağlanmasına yönelik mevcut destekler engellilerin bireysel ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilmelidir,
- 13- Bakım hizmetlerinin sunumunda engelli bireylerin durumları zorunlu kılmadıkça kapalı kurumlara yerleştirme uygulamasına son verilmeli, aile yanında sunulan hizmetler periyodik olarak izlenmeli ve değerlendirilmelidir,
- 14- Engellilerin özellikle eğitim hizmetine erişimi konusu ile açılan idari davalara, adli süreçler açısından öncelik tanınmalı ve incelenip karara bağlanmalıdır, aksi takdirde adli süreçlerin uzunluğu nedeniyle engelli bireyler eğitim hakkı ihlallerine uğramaktadır.

EK 1: Raporu Hazırlayan Sivil Toplum Örgütleri Listesi

(Alfabetik Sırayla)

- 1- Adana Kadın Danışma Merkezi ve Sığınma Evi Derneği (AKDAM)
- 2- Akdeniz'e Göç Edenler Bilim-Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- 3- Anadolu Görme Engelliler Derneği
- 4- Buca Engelliler Derneği
- 5- Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CIST)
- 6- Çiğli Evka 2 kadın Kültür Evi Derneği (ÇEKEV)
- 7- Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD) (Koordinatör STÖ)
- 8- Genç Engelliler Spor Kulübü Adana
- 9- Göç Vakfı
- 10- İnsan Hakları Derneği Adıyaman Şubesi
- 11- İnsan Hakları Derneği Mersin Şubesi
- 12- İnsan Hakları Derneği Van Şubesi
- 13- İnsan Hakları Derneği Trabzon Şubesi
- 14- Karadeniz Kadın Dayanışma Derneği
- 15- Mersin Ortopedik Engelliler Derneği
- 16- Otistik Çocukları Koruma ve Yönlendirme Derneği (ODER)
- 17- Özürlüler Vakfı
- 18- Selis Kadın Derneği (Diyarbakır)
- 19- Türk Kadınlar Birliği Trabzon Şubesi
- 20- Urfa Yaşam Evi Kadın Dayanışma Derneği
- 21- Yaşam Kadın Merkezi Derneği (Trabzon)